

In dit nummer o.a.

Kroniek

Ontbinding
Kiezen voor eenheid

Thema

Echt vrij? Van gebondenheid naar verbondenheid

Rondblik

Wat is de hemel? Herpublicatie van Schilders eschatologie
Christelijke pedagogiek als handelingswetenschap

Gemeentebreed

Verstard verbond?

Korte boekbespreking

In alle redelijkheid
Daniël, profeet voor vriend en vijand

Boek van de maand

Een multiculturele gemeente

Persrevue

Europa, één of samen?
"Maken van leven blijft onmogelijk"
Herplanting van de kerk

Ze bleven trouw aan het onderricht van de apostelen, vormden met elkaar een gemeenschap, braken het brood en wijdden zich aan het gebed.

(Handelingen 2:42)

Stormachtig kwam de Heilige Geest met Pinksteren wonen in de kerk. Duidelijk zichtbaar en hoorbaar: stormgeluid, vlammen die op vuur leken, vreemde talen en massa's toetreders tot de kerk. Oud en jong prees de HERE. Wat is er nog over van dat geestelijk geweld? Waar is de Heilige Geest sindsdien gebleven? De storm is gaan liggen, het vuur lijkt gedoofd. Op de pinksterdag dromden de mensen spontaan samen. Wij moeten alle zeilen bijzetten om mensen erbij te halen en te houden. Hoe vaak was het niet zo dat kerkmensen anderen niet aantrokken maar elkaar de kerk uit vochten? Hoeveel jongeren hebben afgehaakt omdat ze veel vlees en weinig Geest ontdekten? Waar is de Geest nu? Moeten we niet terug

Nader Bekeken

Waar de Geest woont

naar het begin? Naar die eerste pinkstergemeente? Dat is toch de bron?!

Ja, maar wáár verlangen we dan naar terug? Naar de *tekenen* van de pinksterdag? Of naar de *vrucht* ervan? Wij zijn vaak in de ban van de machtige verschijnselen op de pinkstermorgen,

Schriftlicht
P. Niemeijer

maar dat waren 'maar' tekenen. Ze fungeerden als kerkklokken en vertolkten op die ene, eerste pinksterdag een boodschap. Ze vormden een verhuisbericht: de God van vuur en wind en profeten is verhuisd van de tempel naar de gemeente van Jezus Christus. En toen dat duidelijk was, hadden ze hun taak volbracht. Daarna kwamen andere dagen. Lucas geeft aan waar de Geest zichtbaar bleef in de eerste gemeente in Jeruzalem: Zij die zich in die begintijd aansloten bij de gemeente, bleven met die gemeente trouw aan het onderricht van de apos-

Nader Bekeken *colofon*

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 keer per jaar.

De Stichting geeft tevens een serie Cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

Dagelijks Bestuur van de Stichting Woord en Wereld

Dr. ir. H.B. Driessen, voorzitter
Ds. H. Pathuis, secretaris
W.A. Dreschler, penningmeester

Redactie Nader Bekeken

Drs. J.W. van der Jagt, eindredactie a.i.
Drs. H.J. Boiten
Ds. C. van Dijk
Dr. A.N. Hendriks
Ds. P.L. Storm
M.J.A. Zwikstra-de Weger

Redactiesecretariaat

Dr. J. Kooistra
Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren
Tel.: 050-5344508
E-mail: jkooistravis@home.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Ds. J. Beekhuis, Amersfoort
Ds. C. van den Berg, Amersfoort
Ds. H. van den Berg, Berkel en Rodenrijs
Drs. L. Bezemer, Wezep
Drs. F.J. Bijzet, Brouwershaven
A.C. Breen, Armadale, WA
Drs. J.J. Burger, Axel
Prof. drs. D. Deddens, Assen
Dr. ir. H.B. Driessen, Apeldoorn
Ds. H. Drost, Rivne, Oekraïne
Ds. K. Folkersma, Spakenburg
Ds. G.E. Geerds, Ommen
Drs. B.P. Hagens, Soest
Ds. M. Heemskerck, Nijkerk
Drs. A. Kamer, Hoogland
Prof. J. Kamphuis, Ommen
Ds. J.H. Kuiper, Assen
Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen
A. van Leeuwen, Papendrecht
Drs. H. van Leeuwen, Berkel en Rodenrijs
Ds. P. Niemeijer, Den Helder
Prof. dr. F. van der Pol, Hattem
Ds. R.Th. Pos, Rijnsburg
Ds. P. Schelling, Amersfoort
G.J. Schutte, Zeist
Ds. M.H. Sliggers, Hoevelaken
G. Slings, Lelystad
J. Veenstra, Emmen
Ds. J. Wesseling, Putten
Ds. Joh. de Wolf, Amersfoort
Ds. G. Zomer Jzn, 's-Hertogenbosch

Vormgeving, fotografie: Studio Bert Gort BNO, Leek
Internet: www.woordenwereld.nl

Hier is een register op alle jaargangen beschikbaar.

Druk en administratie: Scholma Druk bv, Postbus 7, 9780 AA Bedum, tel. 050-301 36 36

Cd: Nader Bekeken is ook op cd verkrijgbaar.

Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden en Slechtzienden, postbus 131, 3850 AC Ermelo, tel. 0341-565499

Abonnementen: Postbus 7, 9780 AA Bedum, Telefoon 050-301 36 36. E-mail: woordenwereld@scholma.nl

Abonnementprijsen:	eigen	machtiging
	overschrijving	
Nader Bekeken	33,50	32,50
Nader Bekeken, tevens abonnee op de cahiers	30,00	26,75
Nader Bekeken, studenten	15,50	14,50
Cahiers bij abonnement, per titel	8,00	7,75
Cahiers, extra nabestelling door abonnees	8,00 + porto	
Cahiers, losse verkoop	10,50	9,75
Bankrekening 39.50.36.046 Hardinxveld-Giessendam.		
Het abonnement loopt per kalenderjaar; opzeggen schriftelijk of via e-mail voor 1 december.		
ISSN 1380 - 3034		

telen, vormden met elkaar een gemeenschap, braken het brood en wijdden zich aan het gebed.

Trouw

Ze bleven *trouw*. Blijkens de grondtekst niet alleen bij het onderricht van de apostelen, maar ook in de manier waarop ze hun onderlinge band beleefden, in het breken van het brood en in hun gebedsleven. Ze vormden een hechte gemeenschap, ze braken telkens weer het brood, en hun leven kenmerkte zich door permanent gebed.

Trouw was het kenmerk van de christenen in Jeruzalem. Over heel de linie. Actieve trouw. Volhouden. Tégen allerlei verzet in en dóór allerlei ellende heen. Blijven volharden!

Die trouw spreekt niet vanzelf. Vroeger niet. Vandaag ook niet.

Als we denken aan vroeger: hoe vaak is Israël in zijn geschiedenis niet ontrouw geworden aan de HERE?! In de Richterentijd ging het telkens een tijdje goed, maar dan sloeg de afval toe. Onder de koningen was het al net zo. Soms leefde het volk voor de HERE. Maar dan kwam er een slechte koning en was er voor de profeten geen houden meer aan. Wat ze ook zeiden, het volk liet zich niet terugroepen van zijn zonde en afgoderij. Het liep uit op de verwoesting van stad en tempel in Jeruzalem en op de ballingschap in Babel. Gods werk leek vastgelopen op Israëls ontrouw. De HERE kondigde aan dat er een *nieuw* verbond zou komen. Een verbond waarin Gods *Geest* zou komen wonen in zijn volk. Die zou de wet van God in hun binnenste schrijven, op de tafels van hun hart. De Geest zou zorgen voor een trouw volk van God.

Dat zie je op de pinksterdag. Er groeit een gemeente die door de Geest bewaard gaat worden bij Gods Woord en dienst, de eeuwen door. Sinds Pinksteren is er al méér tijd verstreken dan tussen Abraham en Christus. En de Geest deed Christus' kerk volharden.

Die eeuwenlange bewaring spreekt niet vanzelf. Trouw hebben we als mensen ook niet van onszelf. Als je de krant leest, ook de kerk- en opiniepagina's, zie je hoe wij, mensen, zijn. Wat een hypes. Wat een drukte. Wat een vlagen van dit en van dat. De ingezondenstukkenrubriek staat telkens weer in lichterlaaie. Vaak over zaken die na een poosje weer

vergeten zijn. Ideeën bleken luchtballonnen. Werkgroepen die druk aan de weg timmerden, zijn inmiddels opgeheven. Projecten en evenementen die hopen geld verslonden, stierven een zachte dood. Even kicken, even beleven, is wat anders dan: beklijven en trouw. Gelukkig is het de Here die zijn kerk vasthoudt. Hij alleen geeft haar stabiliteit. Hij maakt haar trouw.

Het onderricht van de apostelen

Ze bleven trouw, schrijft Lucas, aan het onderricht van de apostelen. Het gaat hier om de tijd meteen na Pinksteren. Dan staat er nog geen vastomlijnde leer op papier. De bijbelboeken van het Nieuwe Testament zijn allemaal van later datum. Die moeten nog geschreven worden. Bij het onderricht van de apostelen zullen we in onze tekst dus nog niet moeten denken aan een welomschreven leer op papier, maar aan hun levende onderwijs, elke dag opnieuw.

Het onderwijs dat de apostelen *gaven*. Wat hadden ze tijdens het leven van de Here Jezus vaak blijk gegeven van onbegrip en kleingeloof. Hoe weinig kenden ze toen nog de Schriften die van Hem getuigden. Ze werden de veertig dagen tussen Pasen en Hemelvaart door Christus zelf onderwezen. En daarna ontvingen ze de Geest, de Trooster, die hun de volle waarheid leerde. Die hun liet zien wie Christus was, en wat Hij deed en wilde. Hij bracht hun te binnen alles wat ze nodig hadden. Hij gaf hun inzicht in de Schriften en in de woorden die ze van de Here Jezus hadden gehoord. Hoor, hoe Petrus de Schriften kent en op Christus weet toe te passen. En de apostelen dragen dat van nu af over. Als getuigen in dienst van de Geest.

Mensen horen de prediking en komen tot geloof. Ze laten zich dopen en sluiten zich publiek aan bij de gemeente van Christus. En eenmaal bij de kerk blijven ze gretig, gretig om steeds meer te horen en te weten te komen over Jezus van Nazaret, over zijn werk, zijn persoon, zijn evangelie. Die gretigheid is het eerste kenmerk en de eerste vrucht van de aanwezigheid van Gods Geest in hen. Ze bleven trouw aan het onderricht van de apostelen. Ze bleven komen en kregen niet genoeg van hun onderwijs over de Here Jezus en over de dienst van God.

Dat komen bij de apostelen betekende een keuze! Ze gingen niet langer naar de tempel en de priesters met heel hun imposante offerliturgie. Ze gingen naar de leerlingen van Christus. Ze gingen niet meer naar de rabbijnen met hun levenslessen. Maar naar de gemeente van Christus. Over Hem wilden ze horen. Hij was hun leven. Ze kózen! En ze werden het niet zat. Het werd niet saai. Het ging toch over hun Verlosser?! Hij schonk uitzicht en houvast!

Die gretigheid om over de Here te horen, is nog steeds hét kenmerk van een kerk waar de Geest woont. Leerling van Christus willen zijn. Hem steeds beter leren kennen in zijn sterven voor ons en in de kracht van zijn opstanding. Zoeken naar wat Hij ons bevolen heeft. Hij, die onze Heiland is. Kenmerkt die heilbegerigheid en gretigheid naar het evangelie van Christus ook ons vandaag? Waarnaar gaat ons hart uit? Als we nog altijd een behoorlijke kerkgang en deelname aan catechese en bijbelstudie kennen, is dat iets om diep dankbaar voor te zijn. Want *vanzelfsprekend* is het niet. En het *blijft* ook niet *automatisch*. Het is er door de Geest die onder ons woont. Juist daarom is teruglopende kerkgang en stagnerende inzet voor catechese en bijbelstudie, terwijl het bezoek aan vermaak en amusement wel toeneemt, een veeg teken. Terwijl de Geest ons wil leren wie Christus is, laten wij het toch niet afweten?!

Waar zie je vandaag de Geest? Daar waar Christus verkondigd en onderwezen wordt. Waar men gretig is naar zijn evangelie, en heilbegerig. Waar niet de trek naar de wereld, een zorgeloos leven en mooie spulletjes, maar het verlangen naar kennis van de Here ons bezielt.

Gemeenschap

De eerste christenen in Jeruzalem kenmerkten zich verder door de gemeenschap die ze vormden. Een hechte en herkenbare gemeenschap. Een eigen gemeenschap: afgescheiden van de menigte die naar de tempel en de rabbi's ging en bleef gaan. Zij gingen naar de gemeente rond de apostelen van Christus. Die was hun door God aangewezen als zijn nieuwe huisadres. Daar woonde zijn Geest. Daar kwamen ze samen. Daar beleefden ze hun verbondenheid.

In het begin van het boek Handelingen valt de sterke band op tussen hen

die in Christus geloven. Het zijn geen losse gelovigen met allemaal een hoogsteigen band aan de Here. Ze vormen zelfs geen 'optelsom' van gelovigen. Er is gemeenschap. Hoe snel de gemeente ook groeit en hoe groot ze ook wordt, de eenheid en verbondenheid valt op! En blijft opvallen! Die verbondenheid is er niet door henzelf. Ze is er door de Geest die onder hen is komen wonen. Hem zie je daarin aan het werk. Het is geen gemeenschap die door menselijk kunst- en vliegwerk in stand gehouden moet worden, of die beheerst moet worden door nestgeur of spruitjeslucht, maar het is een gemeenschap die door de Geest gewerkt is en waar de wind van de Geest door waait. Het is een diepe gemeenschap. Men is één van hart en ziel: één in het geloof. Dát is de diepe bron. Allen hebben ze deel aan een en dezelfde Geest. Hij woont in hen allen. En ook niet anders dan via Hem hebben ze allen samen deel aan Christus. In de Bijbel heten wij zelf tempel van de Heilige Geest. Hij wil in mij wonen. Maar bedenk, dat dat ook de naam is van de gemeente als geheel: tempel van de Heilige Geest. Juist als de Geest die in de *gemeente* woont, woont de Geest in *ons*. En Hij verbindt ons dus met die gemeente.

Wij leven in een tijd waarin vooral oog is voor de mens als individu. Men heeft weinig meer met instituten. Men wil zich niet voor langere tijd binden aan iets. Je moet kunnen veranderen als je dat wilt. Je wilt best aan een klus of kortlopend project meedoen, maar structureel je ergens voor inzetten, dat knelt en verveelt. Ik wil wel *geloven*, maar die *kerk*...

Waar het vormen van een echte en hechte gemeenschap vrucht is van de Geest van Pinksteren, daar komt het in die gemeente ook aan op liefde. Het Nieuwe Testament roept ons voortdurend op om één van Geest te zijn en ons niet tegen elkaar uit te laten spelen of tegen elkaar op te zetten. Weet je aan elkaar gegeven. Schrijf elkaar niet af, maar houd elkaar vast. De vrucht van de Geest die Paulus in Galaten 5 beschrijft, is juist daarop gericht. Het zijn allemaal vruchten die de gemeenschap die er in Christus is, bewaren en in stand houden: liefde, vreugde, vrede, geduld, vriendelijkheid, goedheid, trouw, zachtmoedigheid en zelfbeheersing. Het is allemaal gericht op de omgang met anderen. Je kunt geen vrucht van de

Nader Bekeken *inhoud*

Schriftlicht

Waar de Geest woont 225
P. Niemeijer

Kroniek

Ontbinding (1) 229
Ontbinding (2) 230
Kiezen voor eenheid 231
J.W. van der Jagt

Thema

Echt vrij? Van gebondenheid naar verbondenheid 233
E. Brink

Column

Beter een levende hond dan een dode leeuw 237
G. Zomer

Rondblik

Wat is de hemel? Herpublicatie van Schilders eschatologie 238
J. Kamphuis
Christelijke pedagogiek als handelingswetenschap 241
W.A. van der Jagt

Gemeentebreed

Verstard verbond? 244
J. Wesseling

Korte boekbespreking

In alle redelijkheid 246
S.M. Alserda
Daniël, profeet voor vriend en vijand 248
M.J.A. Zwikstra-de Weger

Boek van de maand

Een multiculturele gemeente 249
H.J. Boiten

Gedicht

De moeder, H.A. Gomperts 252
G. Slings

Persrevue

Europa, één of samen? "Maken van leven blijft onmogelijk" 253
Herplanting van de kerk 254
G.J. Schutte

Geest vertonen op je eentje. Zijn vrucht is juist gericht op samenleven! Hij verbindt al die mensen aan elkaar en doet ze daaraan inhoud en vorm geven. Door Hem ben je echt *kerk!*

Het breken van het brood

Ze braken het brood, is het derde wat Lucas noemt. Ook daarin waren ze trouw. Zo vlak na Pinksteren is dat 'breken van het brood' waarschijnlijk nog geen aanduiding van het avondmaal. Het is de vraag wanneer men dat voor het eerst regelmatig is gaan vieren. Het gaat bij dat 'breken van het brood' ook niet over gewone maaltijden. De formulering is opvallend: ze braken *het* brood. Ze aten allemaal van hetzelfde brood dus. Het zal wel wijzen op maaltijden waarin de christenen samen aten en waar elk kon eten van een gezamenlijk gedekte tafel. Maaltijden waar armen konden mee-eten van de spullen die door rijken waren meegenomen. Liefdemalen. Later zal aan deze liefdemalen het vieren van het avondmaal gekoppeld zijn. Dan vierde men 's avonds ná deze liefdemalen het avondmaal.

Deze gezamenlijke maaltijden waren een prachtig blijk van onderlinge hulp en dienst. Zeker als je terugdenkt aan het volk Israël in de oude bedeling. Wat hebben de profeten moeten strijden tegen sociaal onrecht, tegen verdrukking van armen, en tegen verwaarlozing van de sabbatsjaren met hun sociale strekking. Naast afgoderij was het dé grote zonde van Israël die leidde tot de ballingschap. Het zou dan ook het werk van de *Geest* zijn die God beloofde, dat men weer naar elkaar zou omzien en één zou zijn van hart en ziel (Jer. 32). Men zou elkaar niet langer voorbijlopen

en uitbuiten, maar elkaar helpen om te leven in Gods wereld en in Gods dienst. En dát gebeurt nu na Pinksteren in Jeruzalem. Daar is gastvrijheid en hulp, barmhartigheid en dienstbetoon. Men at samen en hielp elkaar. Diaconale zorg, zouden wij zeggen. Het is altijd een van de opvallende kenmerken van het christendom geweest.

Waar zie je vandaag de Geest aan het werk? Daar waar mensen zelfzucht en zelfvoldaanheid afleggen. Waar ze niet leven voor eigen rechten en eigen welzijn. Waar ze niet steeds meer voor zichzelf willen, of 'ik' en 'zelf' de toverwoorden zijn. Maar daar waar ze oog en hart hebben voor hun broeders en zusters, en voor allen die de Here bij zijn gemeente wil roepen. Daar waar mensen worden uitgenodigd en getrokken naar die gemeenschap van Christus en zijn Geest. Een kerk die bekend is door de liefde die *binnen én vanuit* haar wordt gevonden!

Gebeden

Het vierde kenmerk dat Lucas noemt, is: ze wijdden zich aan het gebed. Daarbij gaat het om alle soorten van gebeden: dankgebeden, lofzeggingen, smeekbeden, voorbeden, gebeden om vergeving en hulp. Denk maar aan de enorme variatie in het boek van de Psalmen. Gezongen gebeden zijn dat. Israël kreeg van God alles aangereikt om een biddend volk te zijn!

Kerk-zijn is ook vandaag méér dan een zaak van sociaal-zijn of allerlei activiteiten. Het gaat om meer dan een 'leuke', een 'gezellige' of een 'actieve' gemeente. Het gaat vooral om toewijding en overgave aan de *Here*, omgang met Hem, leven voor Hem. Juist dat is het werk van Gods Geest. Hij doet ons als priesters *naderen* tot God. Hij doet ons Abba, Vader roepen. Hij bidt met ons

mee en vult aan wat aan onze gebeden ontbreekt. De Geest richt ons op *God!*

Een kerk die zich wijdt aan het gebed, is een kerk die niet de schijnwerper richt op eigen vroomheid en activiteit, maar verwijst naar de Here. Het is een kerk die zich realiseert dat het leven en ook het kerkelijk leven niet maakbaar zijn, maar afhankelijk van God en Christus en van zijn Geest. Deze God hoeft niet gezocht of overgehaald te worden om te helpen door menigtes van woorden of door stralende gebeden of marsen en nachten van gebed. Deze God wil gebeden zijn. Oprecht gebeden. Dáárop komt het aan. Niet mooi gebed of imposant gebed. Maar oprecht gebed. Daar luistert de Here naar. Al bid je in je eentje. Heel eenvoudig. Als het maar oprecht is! Bidden voor de gemeente, voor je wijk, voor de adressen erin. Bidden voor de stad waar je woont, de wereld waarin je leeft. Voor de overheden die je hebt, of die je nu welgezind zijn of niet. Bidden voor de voortgang van Gods werk en evangelie. Bidden om open harten en oren. Bidden voor vervolgde broeders en zusters. Alles wat je bezighoudt in Gods machtige handen leggen, en daar laten! Het aan Hem *toevertrouwen*.

Wezenlijk

Lucas schetst het profiel van de pinksterkerk. Hierop komt het aan. Als ik om me heen luister, heb ik de indruk dat kerken vandaag aan ándere zaken worden afgemeten. Wat mag en kan er bij jullie allemaal? Er gebeuren best veel mooie en goede dingen. Maar wat Lucas aangeeft in Handelingen 2: dáárop komt het ook vandaag voor ons aan. Hebt u dóór hoe wezenlijk en belangrijk het is als je *dit* in de kerk ontvangt? Als je dit te gewoon en saai vindt, weet je niet wat voor groot wonder het is dat je Christus mag kennen, tot God mag naderen en in een echte gemeenschap leven mag. Als je van de dingen die Lucas noemt, niet meer blij wordt, word je het ook niet van andere dingen. Misschien wel een poosje. Maar het houdt geen stand. De enige die trouw kan geven, is de Heilige Geest. En waar je Hem in aan het werk ziet, dat vertelt Lucas: gretig zijn naar Christus en het evangelie, vorm geven aan de gemeenschap van de kerk, echt omzien en helpen, en in je leven open zijn naar en gericht zijn op God. Ziehier onze kerntaak in een nieuw kerkelijk seizoen!

Ontbinding (1)

De kerk verkondigt het evangelie. Die taak heeft de Here haar gegeven. In die opdracht vinden predikanten hun werk, aangesteld door de kerk. Er zal wel geen kerkgemeenschap zijn die daarvoor geen regels heeft. Ook de Gereformeerde Kerken hebben afspraken over de roeping tot het predikantsambt. Het zijn niet individuele kerkleden die de toegang tot de kansel regelen. Dat is de verantwoordelijkheid van de kerkelijke vergaderingen. Deze kerkelijke orde kwam mij voor de aandacht bij een artikeltje dat ik na de vakantie in het *Nederlands Dagblad* las.

In de krant van 4 augustus stond de kop 'Ds. De Jong terug op vrijgemaakte kansel.' Dat was opvallend genoeg om de aandacht te trekken aangezien ds. H. de Jong geen predikant bij de Gereformeerde maar bij de Nederlands Gereformeerde Kerken is.

Het artikel vertelt dat ds. De Jong ter gelegenheid van zijn ambtsjubileum mocht voorgaan in een eredienst van zijn eerste gemeente waar hij op de dag af 50 jaar eerder bevestigd was: de Gereformeerde Kerk te Gees. Uit de krant begrijp ik het volgende: het idee voor deze preekbeurt is een jaar geleden geopperd door een ouderling. Ds. De Jong wees toen op zijn naderend ambtsjubileum. De ouderling ging ermee naar zijn predikant. 'Overleg met andere predikanten leverde op dat de Nederlands Gereformeerde predikant mocht voorgaan in de vrijgemaakt-gereformeerde eredienst.' Om het weer te geven in de woorden van ds. De Jong zelf: 'Die dominees zeiden: het zou gekker zijn als we dit zouden weigeren, dan als we dit zouden toestaan. Dat vond ik wel een goeie.'

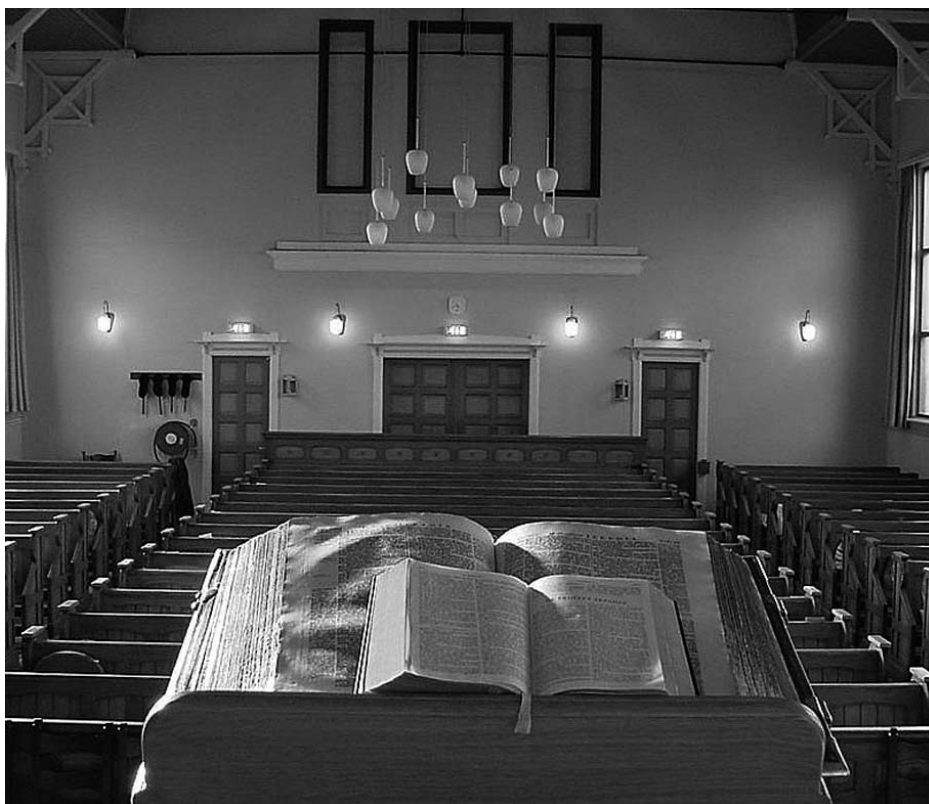
Een opmerkelijk bericht. Het is in het algemeen ongebruikelijk dat predikanten van de ene kerkgemeenschap voorgaan in de andere. Het staat ook op gespannen voet met de kerkelijke regelgeving rond de toelating tot de kansel. Alleen al om deze redenen was het een opvallend bericht. In het geval van deze preekbeurt komt daar nog bij dat ds. De Jong door een schorsing buiten de

Gereformeerde Kerken kwam te staan. In 1969 werd hij namelijk geschorst als predikant van de Gereformeerde Kerk te Wageningen.

Laat ik duidelijk aangeven dat het me in deze kroniek niet gaat om ds. De Jong. In de kolommen van dit blad is verschillende keren kritisch gesproken over bepaalde zienswijzen die hij heeft.

tot stand gekomen is. Een ouderling, een dominee en overleg van een aantal predikanten en kerkenraad in Gees voelt zich vrij om deze preekbeurt toe te staan.

Ik weet dat de kerk van Wageningen een paar jaar geleden haar excuses aan ds. De Jong aangeboden heeft voor de schorsing van destijds. Maar is, gegeven de verhouding met de NGK daarmee

Daar gaat het mij nu niet om. Ik kan me ook best voorstellen dat het voor hem persoonlijk een genoegen zal zijn geweest om na vijftig jaar weer terug te zijn op de kansel waar zijn ambtsdienst begon. Wel zou ik hem willen vragen of dit persoonlijk aspect niet de wijsheid heeft verdrongen die in zijn eigen woorden klinkt: 'Ik vond dat ook een mooi idee, hoewel je niet tussen twee kerkverbanden moet gaan stoken.' Waarom doet men dan zoiets?

Maar waar het mij om te doen is dat is de wijze waarop deze preekbeurt

de weg naar de preekstoel in de Gereformeerde Kerk open? En is het aan een paar predikanten om uit te maken dat dit wel kan? Laten we deze preekbeurt niet opblazen. Ik besef dat het een incident is, ook voor ds. De Jong eenmalig, zoals hijzelf zei. Maar dat zoiets buiten wettige vergaderingen om geregeld wordt lijkt mij een symptoom van iets dat vaker naar voren komt: geen rekening houden met de orde die we in de kerk met elkaar hebben afgesproken. Is dat geen ontbinding van het kerkverband?

Kroniek

J.W. van der Jagt

Ontbinding (2)

Er zijn vast broeders en zusters die toejuichen wat er in Gees gebeurde. Vermoedelijk moeten we hen niet zoeken in de gemeente van ds. E. Hoogendoorn of in de kring van sympathisanten die erin den lande rond deze gemeente is ontstaan. Wanneer ik met zulke broeders en zusters spreek zijn zij over het algemeen kritisch op het ontstaan van de Nederlands Gereformeerde Kerken, de ontwikkelingen daar en de gesprekken die de Gereformeerden Kerken met hen voeren. Wat is die kritische houding waard wanneer men zelf in feite doet waar men kritiek op heeft?

De laatste generale synode heeft over de verdrietige kwestie in Kampen een uitspraak gedaan. Om misverstand te voorkomen: ik was wel lid van die synode, maar als afgevaardigde van het ressort Overijssel (waar Kampen-Noord onder valt) heb ik de vergaderingen over deze kwestie niet meegemaakt. Ik sta er net zo blanco en met evenveel afstand tegenover deze verdrietige zaak als ieder ander kerklid.

De kerkenraad van de gemeente-Hoogendoorn heeft nu per brief alle kerkenraden opgeroepen om de uitspraak van de synode niet als bindend te aanvaarden. Dat wordt ieder op het hart gebonden met de verantwoordelijkheid die elke kerkenraad zou hebben wanneer hij geen gehoor aan deze oproep geeft. 'Omdat de synode uit naam van alle kerken heeft gesproken, bent u mede verantwoordelijk voor de uitzetting van onze gemeente uit het kerkverband. Indien u deze uitspraken als bindend aanvaardt, is mede namens u een gemeente die gewoon gereformeerd wil zijn, geëxcommuniceerd,' zegt de brief. De boodschap is duidelijk. De ernst eveneens. Tenminste, zoals men die in de Ichthus-gemeente ziet.

Waar in appèl?

De Ichthus-gemeente doet dit beroep op alle kerkenraden in het kader van de ratificatie van de synodebesluiten. Dat betekent dat de kwestie in geding via deze route op de tafel van alle kerken-

raden wordt gelegd. Hebben we dat in artikel 31 afgesproken? Daar lezen we: 'Als iemand van oordeel is dat hem door een uitspraak van een mindere vergadering onrecht is aangedaan kan hij zich beroepen op de meerdere vergadering.' Het beroepstraject loopt van de mindere naar de meerdere vergadering. Van de classis uiteindelijk naar de generale synode. De looprichting is niet andersom. Wanneer de generale synode dan in een appèlzaak uitspraak heeft gedaan kan men zijn zaak toch niet nog eens aan

Doet ze niet zelf wat ze anderen verwijt?

De uitspraak die de meerdere vergadering doet zal als bindend worden aanvaard. De vraag is hier te stellen van wie dat wordt verwacht. Het gaat over een uitspraak in een kwestie waarin, zoals art. 31 zegt, iemand meent dat hem of haar onrecht is aangedaan. Dan zijn er twee partijen in geding. Dan zijn het die twee partijen die de uitspraak als bindend moeten aanvaarden en die dien overeenkomstig moeten handelen.

alle kerkenraden voorleggen? Dan keren we de looprichting om. Dat kan niet de bedoeling van de ratificatie zijn.

Daarbij vraagt de kerkenraad van Kampen-Ichthus iets wat onmogelijk is. Natuurlijk, een kerkenraad kan in de Acta lezen wat de synode besloten heeft. Daarnaast legt de Ichthus-gemeente haar mening op tafel. Kunnen de kerkenraden op grond daarvan oordelen? Achter de uitspraak ligt een heel dossier. Heeft de kerkenraad te X daar beschikking over? Kan de kerkenraad te Y de partijen in geding horen? Een rechtsregel is dat men hoor en wederhoor toepast. Dat kunnen kerkenraden niet. Ik weet, de stukken staan op internet of zijn op andere manier te verkrijgen. Ja, dat is wat één partij op internet gezet heeft. Maar de ander partij dan? Kampen-Ichthus klaagt over de rechtsgang.

In dit geval de betrokkenen in beide gemeenten te Kampen. Daar speelt de kwestie. Daar bestaat het conflict. Daar zijn besluiten genomen waarover men zich verongelijkt acht. Dat kun je niet zomaar doortrekken naar alle kerken en alle gemeenteleden in het land (Verg. J. Kamphuis, *Kerkelijke besluitvaardigheid*, p.64). Het gaat m.i. niet aan om via de ratificatie alle kerken een gelijke verantwoordelijkheid in dezen toe te schrijven.

Schijnverantwoordelijkheid

Een kerkenraad die de synodeuitspraak niet afwijst zou mede schuldig zijn aan excommunicatie van een gemeente. Dat stelt men vanuit Kampen-Ichthus. Dat is een zwaar oordeel. Maar

dat is me toch even te gemakkelijk!

Besloot de synode om een gemeente, een ambtsdrager of meerderen te excommuniceren? Ik meen dat haar uitspraak een weg wijst om de eenheid van de gemeente te herstellen en dus de betrokkenen binnen gemeenschap van de kerk te behouden. Je kunt het met die uitspraak niet eens zijn, maar het is geen besluit tot excommunicatie. Wanneer dat (tegen de bedoeling van de synode in) toch op het verbreken van de kerkelijke gemeenschap uitloopt, dan komt dat doordat men de uitspraak niet als bindend aanvaardt. Daar hebben de betrokkenen hun eigen argumenten voor. Voor die argumenten en de gevolgen die men daaruit trekt zijn ze zelf verantwoordelijk. Laat ik een voorbeeld geven. Een verslaafde zegt tegen zijn moeder: 'Als u mij geen geld geeft moet ik wel gaan stelen; dat is dan uw schuld.' Dat lijkt mij een vorm van chantage. Haar weigering maakt haar niet verantwoordelijk voor zijn gedrag. Een rechtbank die hem voor diefstal moet berechten zal haar niet straffen. In de zaken van kerk en geloof is dat toch niet anders? Ik denk dat dit eens te meer geldt nu de argumenten waarmee Kampen-Ichthus z'n reactie motiveert, door de synode (of haar voorgangster) zijn weerlegd.

Enige tijd geleden ging de vorige eindredacteur van ons blad op deze kwestie in. Dat was naar aanleiding van wat L. Heres er over geschreven had. Dr. Wilschut heeft het dan over het feit dat ds. Hoogendoorn zichzelf met een aantal broeders de kerkenraad van Kampen bleef noemen toen de meerderheid

van de kerkenraad besloot om gevolg te geven aan de uitspraak van de classis dat de raad moest terugtreden. Dat is de daad waarom ds. Hoogendoorn scheurmaking wordt verweten. Het is de kern van de uitspraak die de kerkenraden volgens de Ichthus-gemeente zouden moeten afwijzen. Dr. Wilschut zei daar niet zo veel over, 'maar één ding kan in ieder geval gezegd worden. Al zouden ds. Hoogendoorn c.s. zakelijk gezien het gelijk aan hun kant hebben, dan nóg rechtvaardigt dat niet een kerkscheuring. Want in de kerk neem je het recht niet in eigen hand. Maar erken je de meerdere vergadering als wijkplaats van het recht. Oftewel, wanneer je meent dat je onrecht wordt aangedaan, heb je de weg naar art. 31 KO te gaan. Ook al betekent dat dat je gedurende de procedure als ambtsdragers buitenspel komt te staan.' (H.J.C.C.J. Wilschut, *Nader Bekeken* febr. 2009, p.38). Dr. Wilschut had hierin gelijk.

Overeenkomst

Ik schreef dat de Ichthus-gemeente en de sympathisanten daar omheen over het algemeen kritisch op de Nederlands Gereformeerde Kerken zijn en wel niet zullen juichen over de preekbeurt in Gees. Maar is er geen overeenkomst?

Bij die preekbeurt is m'n indruk dat de wettige orde met betrekking tot de toegang tot de kansel is genegeerd. Kampen-Ichthus vraagt de kerken de wettige orde van de appèlweg om te keren door zelf haar zaak te gaan beoordelen.

In 1966 was er in het brede kerkelijke leven van alles aan de hand. In de plaatselijke situatie te Groningen-Zuid gaat de predikant in tegen een besluit van zijn kerkenraad. In Kampen meenden ds. Hoogendoorn c.s. dat zij ondanks het besluit van de meerderheid van de kerkenraad – artikel 31! - toch ambtsdrager konden blijven.

Het conflict in Groningen-Zuid leidde tot steunbetuiging uit het hele land door middel van de Open Brief waarin het wettige besluit van de meeste vergadering werd genegeerd. Mensen die niet geroepen waren tot oordelen matigden zich een oordeel aan. Ook rond de Ichthus-gemeente zijn er tal van mensen die zich een oordeel vormen over een zaak waarin zij niet tot oordelen geroepen zijn. Dat men zich bij de zaak betrokken voelt laat zich verstaan. Door familiebanden, collegiale waardering of gewoon als meelevende met het wel en wee in de kerken. En het is een verdrietige zaak waarbij het moeilijk te begrijpen is dat die verlopen is zoals het gegaan is. Maar betrokkenheid wil nog niet zeggen dat ieder geroepen is om te oordelen. Die verantwoordelijkheid is kerkelijk geordend. Als we ons aan die afspraken niet houden is dat ook ontbinding van het kerkverband.

Terwijl men kritisch tegenover de NGK staat kan men kennelijk zelf handelen op dezelfde manier als destijds een rol speelde bij het ontstaan van de NGK. Raken hier soms de uitersten elkaar?

Kiezen voor eenheid

We behoren ons in te spannen om als kerk de eenheid van de Geest te bewaren. Dat zegt Paulus in Ef. 4. Wanneer de eenheid verbroken is zal deze opdracht wel opgevat moeten worden als aansporing om haar te herstellen. Wie zou dan de bestaande kerkelijke verdeeldheid niet ter harte gaan? Het is reden om met belangstelling kennis te

nemen van een recent initiatief om aan herstel van verhoudingen te werken, het manifest 'Wij kiezen voor eenheid.'

Laat ik eerst iets doorgeven over de herkomst van dit manifest.

Het werd vrij kort voor de zomervakantie aan alle kerkelijke voorgangers toegestuurd. Het is het resultaat van

samenwerking van personen uit de Protestantse Kerk in Nederland en de pinksterbeweging. Het is ontstaan naar aanleiding van een persoonlijke schuldbelijdenis die ds. Bas Plaisier, toen nog algemeen secretaris van de PKN, uitsprak ter gelegenheid van het 100-jarige jubileum van de pinksterbeweging in ons land. Hierop reageerde tijdens een zitting van de synode van de PKN de

voorzitter van de verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten, Peter Sleebos, met een schuldbelijdenis van zijn kant. Als vervolg daarop hebben Peter Sleebos en Arjan Plaisier, die de functie van Bas Plaisier heeft overgenomen, op persoonlijke titel genoemd manifest geschreven. Er is een stuurgroep samengesteld. Die heeft het manifest aangevuld met interviews waarin Arjan Plaisier, Peter Sleebos en nog 11 voorgangers uit verschillende kerkgemeenschappen hun kijk op kerkelijke eenheid geven. Samen met een drietal aanhangsels vormt het geheel een boekje van krap 200 pagina's met persoonlijke ontboezemingen over verdeeldheid en eenheid van de kerk.

Het wordt gepresenteerd als een mijlpaal in de Nederlandse kerkgeschiedenis. In zekere zin kan dat ook gezegd worden. Is er wel eens eerder een initiatief geweest waarin zoveel verschillende stemmen werden gehoord? Charismatisch, evangelisch, opwekkingsbeweging, protestants, gereformeerd in verschillende vorm, rooms-katholiek, stemmen met allerlei kleur en klank. Daarin lijkt het initiatief inderdaad een mijlpaal. Het oogmerk is duidelijk: 'Wij bidden dat het 'Manifest van eenheid' mag uitlopen op een nationale verootmoedigingsdag, waar de Kerk van Nederland zich verootmoedigt voor God en voor elkaar, zodat de scheuren tussen kerken en gemeenten, generaties en culturen (autochtone en allochtone christenen) gedicht mogen worden.' Aldus Wilkin van de Kamp, voorzitter van de stuurgroep die deze actie regisseert.

Verootmoediging – waar over?

Bij zoveel verschillende stemmen moet ik me op een paar zaken concentreren.

Het initiatief is uit verootmoediging geboren. De bedoeling is ook dat het

daar over de breedte van alle kerken op uit loopt. Wie zou zich als christen niet willen verootmoedigen? We volgen de Here Jezus die het grootste voorbeeld gaf doordat Hij zich als Heer vernederde voor zijn leerlingen. Met het oog op de eenheid van de Geest zegt Paulus dat nederigheid bij onze roeping past (Ef.4). Hier kan niemand moeite mee hebben.

Als we ons moeten verootmoedigen tot een belijdenis van schuld rijst de vraag wat we moeten belijden. Anders blijven de vrome woorden een slag in de lucht. Bas Plaisier vraagt vergeving voor de minachting waarmee over de pinksterbeweging gesproken is. Typische pinksteruitingen zoals tongentaal zijn wel met dedain en verachting betiteld als het werk van de Boze. 'Broeders en zusters, ik wil u zeggen, dat ik me hiervoor schaam. Zo mogen we elkaars diepste geloofskeuzes niet minachten – voor zo'n houding hebben we vergeving nodig.' Peter Sleebos reageerde daar later op met een vergelijkbare belijdenis. De pinksterbeweging heeft zich arrogant en exclusief gedragen naar de kerken toe. Ze heeft medegelovigen pijn gedaan door triomfantelijke en diskwalificerende uitingen alsof de Geest alleen nog bij hen zou werken. Ook hebben ze de dialoog verhinderd door te weinig bijbeltheologische uitleg te geven. 'Ook wij hebben daar vergeving voor nodig.'

Van een dergelijke nederigheid kunnen we ons niet gemakkelijk af maken. Inderdaad kunnen we door onze houding de kerkelijke verhoudingen bederven. Waar problemen rijzen is er zomaar veel 'vles en wereld' bij. In de gemeente van Korinthe was dat al zichtbaar. We kunnen daarvoor niet genoeg op onze hoede zijn. En als we in het kwaad van hoogmoed en minachting of 'Rechthaberei' vervallen is schuldbelijdenis op z'n plaats.

En toch. Waar wordt nu vergeving voor gevraagd? In kerkelijke verhoudingen is meer aan de orde dan de houding. De oorzaak van verdeeldheid

is niet zelden de *inhoud* van wat we geloven. Daar zegt de schuldbelijdenis weinig over. Plaisier zegt dat we elkaars diepste geloofskeuzes niet mogen minachten. Wil dat ook zeggen dat we de *inhoudelijke* keuzes van de ander moeten aanvaarden? Niet als een keus die je zelf maakt, maar dan toch dat het binnen de kerk wel wettig is om ook die keus te maken. Daar is de schuldbelijdenis niet duidelijk over. Die vaagheid verhindert om in deze verootmoediging mee te doen.

De waarheid

Wat in de schuldbelijdenis vaag blijft wordt duidelijker in het manifest en de interviews. Opmerkelijk is de plaats die de waarheid van het evangelie daarin krijgt. In het manifest wordt het evangelie één keer genoemd. 'Wij kiezen voor eenheid, omdat er een gezamenlijke opdracht is: het evangelie te verkondigen en een levende kerk te zijn voor mensen van vandaag.' Natuurlijk, er is opdracht om het evangelie te verkondigen. Wie zou daar niet achter staan? Mogen we, gegeven de uiteenlopende geloofskeuzes, ook vragen wat de boodschap van dat evangelie is die verkondigd moet worden? Het manifest zegt 'wij kiezen voor eenheid, in verscheidenheid. We zijn christenen die tot verschillende kerken behoren... We zijn het niet in alles met elkaar eens. In onze leer en ons leven maken we niet altijd dezelfde keuzes. We behoren tot kerken met verschillende geloofsuitingen. We willen dat niet ontkennen.' De eenheid waar men ter wille van de evangelieverkondiging voor kiest is een eenheid die allerlei uiteenlopende geloofsopvattingen omvat. In de interviews wordt dat nog duidelijker. Er is de kerk plaats voor ieder die de naam van Christus belijdt, zegt Arjan Plaisier (p. 21). We 'moeten waken voor uitsluitende posities die tot wederzijdse verkettering leiden.' We moeten met

elkaar in gesprek gaan en 'meer en meer beseffen dat wij allemaal slechts ten delen kennen (1 Korintiërs 13:9)'. En 'Wij ontmoeten elkaar in het geloof dat Jezus de Zoon van God is. Die belijdenis is de basis, want een zogenaamde oecumene waar alles kan heeft geen body en geen power'(p.26). Het is duidelijk: de ruimte is breed. Zo breed, nagenoeg elke dwaling die in de loop van de tijd is ontstaan past erin. Ik dacht dat het evangelie wat meer heeft geopenbaard dan dat Jezus de Zoon van God is. De kerk heeft toch twaalf geloofsartikelen, een belijdenis met 36 artikelen, een catechismus? De Dordtse Leerregels zijn er toch ook niet voor niets? Er zijn tal van dwalingen aangewezen en afgewezen. Zijn dat nu dan allemaal geloofskeuzes die binnen de eenheid aanvaardbaar zijn? Hier gaat de eenheid ten koste van het evangelie. Moeten we ons dan daartoe verootmoedigen?

De kerk

Een derde reden om niet mee te gaan in de richting van een nationale

verootmoediging is de wijze waarop over de kerk gesproken wordt. Het Lichaam van Christus, met hoofdletter geschreven. Volgens Peter Sleetbos is dat Lichaam in alle kerken te vinden (15). Hij gelooft in vernieuwing van de kerk, niet als instituut, maar als Lichaam van Christus (id). Het hoeft niet allemaal op een grote hoop en kerkrichtingen zullen er blijven; hij droomt van levende gemeenschappen vol volgelingen die groeien in relatie met God (18). Het 'gaat immers niet om de VPE of de Pinksterbeweging in het algemeen, maar om vernieuwing van het Lichaam van Christus'(19). Het spijt me, maar ik ben zo vrij om hier niet zo veel van te geloven. De Schrift spreekt op een andere manier over het lichaam van Christus. Niet als een optelsom van gelovigen die in allerlei kerkinstituten zich bevinden. Het is de concrete gemeente waarin de gelovigen metterdaad samenleven en elkaar tot hand en voet zijn. Dat heeft Paulus ook voor ogen als hij spreekt over de eenheid van de Geest. Dit lichaam is een concrete samenlevingsvorm en heeft daarom ook het karakter van een instituut. Tussen instituut en lichaam

moet je geen tegenstelling maken. Het komt er voor die concrete gemeente juist op aan om in heel haar leven, tot en met haar institutionele aspecten lichaam van Christus te zijn. Zo kun je ook recht blijven doen aan bijbelse noties zoals de roeping om de eenheid te onderhouden, de roeping om je bij de kerk te voegen, het onderscheiden van de ware kerk aan de hand van haar kenmerken en van de valse kerk. Ontkennen we daarmee dat er in allerlei kerkgemeenschappen ware gelovigen zijn? Geenszins. Maar je moet die verdeeldheid niet bekleden met de naam 'Lichaam van Christus.' Die mooie naam past niet op het kwaad van de verdeeldheid. Natuurlijk is hier veel meer over te zeggen. Waar het me nu om gaat is dat er weinig heil te zien is in het manifest 'Wij kiezen voor eenheid.' Het biedt eigenlijk niet veel anders dan een recycling van oude ideeën die vanuit de gereformeerde belijdenis en theologie al eerder bestreden zijn.

Afgesloten: 27 augustus 2009

Echt vrij!?

Van gebondenheid naar verbondenheid

Ik wil alleen maar vrij zijn! Wie wil dat nu niet? Oké. Maar vrij, waarvan dan wel niet allemaal? En vrij, waarvoor? Ja, vrij voor wie, eigenlijk?

Als je vrij bent, zit je niet vast. Ben je niet gevangen. Zit je niet opgesloten. Onvrij ben je, als je gebonden bent. En als je er niet los van kunt komen. Met handen en voeten gebonden.

Onvrijheid

Onvrijheid is niet anders dan zonde. Zonde is vrijheidsberoving. Zonde is maar niet fouten maken, blunders begaan, een scheve schaats rijden, wets-overtredingen zonder tal. Natuurlijk, dat valt er ook allemaal onder. Maar

zonde is veel meer dan foute dingen doen. Zonde is vooral ook goede dingen op de plaats van God zetten. Ik vraag (op dit gedachtespoor gezet door Tim Keller) weer aandacht voor een omschrijving van Kierkegaard die veel dieper afsteekt. Die duidelijk maakt wat ons ten diepste van onze vrijheid berooft. Zonde is: wanhopig niet jezelf willen zijn voor God. De onvrijheid begint waar je je identiteit niet meer vindt in je relatie met God. Als je niet verbonden bent, ben je gebonden. Onvrijheid is zonde, en zonde is in de eerste plaats *zonder God*.

Verslavingen

Wie verslaafd is, doet zonde, dat is duidelijk. Maar de Heer Jezus keert het precies om: ieder die zonde doet, is verslaafd aan de zonde (Joh. 8:34)! Dus zijn wij allemaal verslaafd!? Het zal je maar gezegd worden. Ga eens bij jezelf na, voor welke 'godvervanger' jij het meest gevoelig bent.

Werk: blijven doorgaan om te scoren, jezelf waar te maken, waardering verdienen, meer en meer willen verdienen.

Eten en drinken: als eten een obsessie voor je is, anorexia, boulimia, of je gewoon een caloriefreak bent.

Internet: geen dag zonder mail of het net kunnen; uren en uren, dag in dag uit.

Thema
E. Brink

Tv en film: wat is een leven zonder tv en zonder film...?

Sport: kijken naar de hoge prestaties met helden en idolen of je eigen sport bovenaan.

Opinie: wie zeggen de mensen dat ik ben? Slaaf van oordelen van anderen.

Seks: los verkrijgbaar, met zoveel anderen nog even doorzappen en doorsurfen.

Drank: in Nederland zijn meer dan 300.000 probleemdrinkers, hoeveel drink je nu echt?

Gok en spel: fruitautomaten, casino's, evengoed op de beurs, beleggen en spelen op de kick. Prikkels nodig. Shot.

Roken en (soft)drugs: 30% jongeren gebruikt wel eens en kerkpleinen zijn nog lang niet rookvrij.

Ieder mens, niemand uitgezonderd, loopt vroeg of laat de kans om in de cirkel van een van de verslavingen terecht te komen. We hebben allemaal wel eens moeite om het leven te aanvaarden en weg te vluchten. De een is hier kwetsbaarder voor dan de ander.

Onderhuids

Peil eens dieper. Waaruit komen die *verslavingen* voort? Want afgezien van drugs, al het andere is op zichzelf genomen niet verkeerd. Wat zit aan de binnenkant? In gesprekken met mensen die hun verslaving hebben toegegeven, komt het er allemaal uit.

- Leegte vullen; goed gevoel zoeken, over jezelf en je omgeving.

- Eenzaamheid verdringen of verdoeven; in stilte (eetverslaving).
- Verdriet en pijn verdringen of verdrinken (alcoholist).
- Minderwaardigheid compenseren: laag zelfbeeld omhooghalen (workaholic).
- Uitlaatklep, stress afreageren.
- Intimiteit zoeken, het gevoel gekoesterd te worden. Missen van verbondenheid (seksverslaafde).
- Verlangen naar genot en geluksgevoel op korte termijn. Instant geluk.
- Vluchten voor verantwoordelijkheid in de virtuele wereld.

Als je dieper afsteekt, merk je dat het allemaal je *identiteit* raakt: wie je wilt zijn of wie je juist niet wilt zijn. De verslavingen maken duidelijk dat wij *niemand* willen zijn! Het raakt aan onze enorme behoefte om waardevol te willen zijn. In feite gaat het om alle ruimte die wordt opgevuld, die God anders in beslag zou nemen. *Alle zonden zijn pogingen om leegte op te vullen* (Simone Weil). Het gat dat geslagen wordt, waar Hij niet is, wordt meteen gevuld met die zogenaamde 'godvervangers'. Want hiervoor ben je gemaakt: om bezielde te zijn met God en vol te zijn van Hem. En in verbondenheid met Hem komt alles op zijn plaats en wordt alles ook zinvol.

Het eerste gebod

Zonde is dus lang niet altijd: doen wat slecht is. Het is vooral ook: wat goed is, de plaats in laten nemen van God. Niet primair het schenden van wetten en overtreden van regels, *maar het aantasten van een relatie, de relatie met God.*

Dat raakt het eerste gebod! Het is niet voor niets het *eerste* gebod. Opmerkelijk genoeg is in veel interviews van BN'ers die iets mochten roepen over de Tien Woorden, het eerste gebod er het bekaaidst van afgekomen. Dat mocht geschrapt, moest weg, er kwam toch alleen maar oorlog van. Maar het onthult al onze afgoderij. Goden zijn er in menigte. Alles en iedereen die belangrijker wordt dan God zelf. Daar is God zeer gevoelig voor. Dus alles waarin jij je identiteit op bouwt: werk, carrière, vriendschap, familie, gezin en bezit. Waar je je geluk in zoekt. Kortom, waar onze maatschappij zo vol van is: je zelf verwerkelijken (je profiel, je competenties, je imagebuilding etc. etc.). Daar

hoeft op zichzelf niet veel mis mee te zijn, maar wel als het leidt tot: *jezelf worden los van God, zonder God, buiten Hem om.*

Alles wat niet met God verbonden is, daar raak je aan gebonden en dat gaat je identiteit bepalen. Je bent pas vrij in verbondenheid met God. God wil niet het jouwe, Hij wil jouzelf. Dat je (eigen)waarde ontleent aan je relatie met Hem. Eerst met Hem verbonden, en via Hem in verbinding komen met al het andere. Dat is je reinste vrijheid. Al het andere is onvrijheid.

Dit is dan ook *de* moeite van de rijke jongeman die bij Jezus kwam. Bepaald geen huichelachtig type! Jezus kreeg hem lief, aldus Marcus 10:21. Toen de jongen opsomde waaraan hij zich allemaal hield, maakte Jezus hem niet uit voor bluffer. Hij volgde Gods richtlijnen uit eigen beweging en vrije keuze. Maar hij zat vast aan zijn bezit. Dat bepaalde zijn identiteit. Hij was niet zomaar een jongeman, hij was de *rijke* jongen, ondenkbaar zonder zijn bezit. Het weggeven van zijn geld was voor hem de testcase of Hij Jezus, God zelf, zou gaan volgen. Voor hem een onmogelijke keuze, maar hij koos voor zijn geld, omdat dat zijn identiteit uitmaakte. Jezus nodigde hem uit om zijn identiteit terug te vinden in de relatie met Hem.

Restwaarde

Werk is goed, belangrijk, geeft het leven voor een belangrijk deel zin. Maar het is niet alles. Want als je je werk of studie of carrière verliest, wat blijft er dan van je over? Als je voor je carrière leeft, en waar je van droomt, lukt niet, heb je dan alles verloren? Vriendschap is goed, verleent waarde, geeft het leven zin. Maar het is niet alles. Want als je door ongelukkige omstandigheden je vriend verliest, wie of wat blijft er dan over? Een huwelijk is goed... je familie en gezin hebben, evenzeer. Maar als een van de relaties breekt, wat dan? Of als een van je kinderen ontspoot, is je leven dan zinloos geworden en alles tegen de vlakte? 'Is dit alles...' wordt gezongen na de desillusies!

Wij leveren ons uit aan van alles en nog wat, en zo leveren we onze vrijheid in. Aan wie heb je ten diepste je identiteit ontleend: aan je werk, je vriendschap, je relatie, je kinderen, je familie?

Als je niet in verbinding met God staat, ga je je aan andere dingen of mensen binden. Mensen of andere dingen worden belangrijker dan God.

Ze kunnen je allemaal teleurstellen of jij kunt zelf falen. Met als gevolg: leegte, bitterheid, rancune, waarloosheid, depressie zelfs. Word je dan niet in het diepst van je wezen aangetast? Bij alle andere goden wel, bij de levende God niet! Jezus blijft Zichzelf als alles wegvalt. De zin van Christus betekent dat het leven hoe dan ook zinvol blijft met Hem.

Meer dan ontmaskering

Jezus' woord over verslaving in Johannes 8 was confronterend: we hebben het allemaal nodig bevrijd te worden. Hij spreekt de waarheid. Maar Christus laat het niet zitten bij de ontmaskering van verslaving. Hij gaat verder. Hij wil je bevrijden uit die gevangenschap. Niet een keer, maar keer op keer. Daarvoor is het nodig dat je je eigen machteloosheid gaat erkennen. Niemand ontkomt aan slavernij, ieder is er vatbaar voor; je raakt aan handen en voeten gebonden. Net zomin als Israël zich uit het slavenkamp in Egypte kon bevrijden, kunnen wij dat. Wij hebben hulp van buitenaf nodig. Christus werkt als geen ander bevrijdend. En hoor eens hoe Hij het zegt: *alleen door Mij is vrijheid mogelijk* (Joh. 8:36). Wat een pretentie. Niemand anders kan het, behalve IK!

Kijk eens wat een reactie dat oproept bij het eerste gehoor. Ze steigeren! Als door een wesp gestoken reageren zij. Dat zijn nota bene mensen die Hem volgden en in Hem geloofden. Ze gingen op Hem af. Het waren Joden die zich lieten gezeggen en onder de indruk van Hem waren gekomen. Maar dit slaat alles. Hoe durft deze Jezus te zeggen dat zij Joden – bijzonder ras, volk van God, met een unieke positie, uit Egypte bevrijd – gebonden zijn? Het botst gigantisch met hun trots. 'Niemand kan ons iets maken, wij zijn van God, wij horen bij God. Wij zijn een vrij en onafhankelijk volk.'

Nee, ze *willen* het niet zien, en begrijpen het ook niet, dat Jezus hen op één lijn stelt met alle andere mensen. Ze zien niet dat zij zich als een slaaf opstellen bij God. Dat ze zich, ook al zijn zij kind in huis en kind aan huis bij God,

zijn gaan gedragen als slaven: *die moeten verdienen, die presteren, die willen incasseren, die zichzelf waar willen maken, die zich opwerken tot God, die bang zijn om af te gaan en te falen.* De waarheid is blijkbaar te confronterend. Jezus legt de vinger op de gevoelige plek.

Het kostte een dag om de Israëlieten uit Egypte te bevrijden, maar het kostte veertig jaar om Egypte uit hun hart te halen. Zo diep zit de verslaving erin. Dat geldt voor ieder mens, niet het minst voor kerkmensen, die zich evengoed uitleveren aan van alles en nog wat; we moeten telkens weer bevrijd worden, losgemaakt, als wij ons weer binden en hechten. Hij schenkt mij hulp, Hij redt mij, *keer op keer...* (Ps. 116 ber.)

Christus zelf gebonden

Gods Zoon heeft ervoor gekozen om naar deze wereld te komen. Het ging God de Vader aan het hart. Zoveel mensen gebonden. Zoveel in de greep van de leugen. De macht van het kwaad legt ze aan banden. Christus is gekomen om die macht te breken. Hij heeft de macht van zonde ontmaskerd. Hij heeft de satan weerstaan. Hij heeft als geen ander standgehouden, de waarheid aangedurfd, en is nooit opzij gegaan.

Maar het had tot gevolg dat mensen Hem gingen binden. Op allerlei manieren Hem aan banden leggen. Want ze wilden niet horen hoezeer ze zelf gebonden waren. Christus werd zelf een gebonden mens. Hij liet Zich ook binden. Hij gaf Zichzelf gevangen, toen soldaten Hem gevangen kwamen nemen. Zozeer

gebonden dat Hij gespijkerd aan een kruis hing en stierf. Maar op die manier heeft Hij de macht van het kwaad gebroken. Hij liet Zich helemaal aan banden leggen als Zoon van God, niemand is zo vrij als Hij. Maar dat was doelbewust, om in onze plaats gebonden te liggen. En om ons van binnenuit te bevrijden. Door zijn opstanding uit de dood heeft Hij alle banden losgescheurd, waarmee Hij werd vastgehouden. Geen macht had nog grip op Hem. De leugen werd opnieuw volop ingezet: het is niet waar. Hij werd veroordeeld op grond van een valse identiteit! Maar Hij heeft de nieuwe identiteit door zijn opstanding stralend tevoorschijn gehaald en laat nog steeds zijn bevrijdend nieuws horen.

Slaaf af

Wat is het verschil tussen een kind en een slaaf? Een huisslaaf en de zoon des huizes, dat is een wereld van verschil. Een slaaf is geen blijver, een kind mag blijven: kind aan huis. Een slaaf kan in het huis van zijn meester genieten van allerlei voorrechten. Maar niet altijd, hij wordt vroeg of laat ontslagen of verkocht. Een slaaf heeft geen vaste rechtspositie in de familie. Hij kan worden verkocht, geruild en weggestuurd. Gods Zoon onthult ons hoe diep verslaving ligt. Wij stellen ons op als slaven. Wie is hier aan het woord? De Zoon des Huizes. Gods Zoon. Hij wil ons slaaf-af hebben en onvermoeibaar kind aan huis maken.

Waarnaar verlangt een mens ten diepste? Je helemaal thuis voelen, geac-

cepteerd worden zoals je bent, geliefd worden, geborgen zijn. Dan pas ben je vrij, als je echt geliefd bent, gewaardeerd. Dat is precies wat Christus wil geven. Hij zorgt dat je *werkelijk* vrij bent door je zoon en dochter te maken van God. Dan kan niets en niemand je meer iets maken. En word je niet afgere-

kend op je competentieprofiel. Dat is de enige echte vrijheid. Het is een vrijheid-plus!

Van gebondenheid naar verbondenheid. Die beweging heb je telkens weer nodig, want wij hebben voortdurend de neiging weer weg te lopen, te vluchten,

het huis uit. Of zelfs in huis ons als slaven op te stellen, als religieuze doehet-zelvers. Dat zit er heel diep in. Al was het alleen al om te leren jezelf te vergeven! Echt vrij word je dus via de Vrije Zoon van God. Alleen door geloof in Hem heb je de vrijheid van een zoon of dochter die altijd in het vaderlijk huis blijft. Geliefd, geborgen, opgenomen, erbij betrokken, zinvol in plaats van leeg. Pijn wordt niet verzwegen, maar behandeld. Je bent constant in behandeling, de heilzame behandeling van Gods Zoon, bevrijdend tot en met. De enige echte vrijheid. *De ware bewegingsvrijheid is niet aangeboren, maar wordt geschonken door de Zoon.* Dat heet de glorieuze vrijheid van kindschap van God.

Ik wil vrij zijn. Mijn identiteit ligt vast in Christus. Want het christelijk geloof is per slot van rekening geen religie (binding), maar een *relatie*: een en al verbondenheid.

Nieuw: cahier 82

De school van Calvijn

De betekenis van de belijdenis voor onderwijs

Antoon Breen

Hebt u al genoeg van Calvijn? Kan er werkelijk nog meer bij? Wij denken dat u uitkijkt naar een boek over Calvijn en *onderwijs*. Ja, dat u meer wilt weten over de betekenis van de belijdenis uit de tijd van Calvijn voor *De school* (in Genève) *van Calvijn*. En natuurlijk over de betekenis van die belijdenis vandaag voor hen die zich thuisvoelen in *De (leer) school van Calvijn*.

Toch ligt de nadruk in dit cahier niet op Calvijn. Het motto van deze reformator was: aan God alleen de eer! Gods Woord stond centraal in zijn school. Calvinistisch onderwijs is geen *calvinistisch*, maar *schriftuurlijk* onderwijs. Het gaat om de Bijbel, beleden en beschermd door de drie reformatorische belijdenissen. Als de statuten van de school

stellen dat lesgegeven wordt op basis van die drie formulieren van eenheid, dan moet ook aangegeven worden wat de betekenis van die belijdenissen is voor de school. Dat is wat we doen in deze publicatie, 500 jaar na de geboorte van Johannes Calvijn. Dit boek is niet een commentaar op de belijdenisgeschriften of een handleiding hoe we ze moeten doceren, maar een bespreking van de betekenis van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels voor onderwijs. Hierbij betrekken we de beginselen van Calvijns schoolstichting, zoals die zijn gepubliceerd door dr. M.B. van 't Veer op 13 juni 1941.

Bestellen: www.woordenwereld.nl of bel 050-3013636

Beter een levende hond dan een dode leeuw

Er is een wonder gebeurd, zei m'n vrouw aan de telefoon. Ik belde haar, kort na een kerkdienst elders in het land. Ik had gepreekt over Prediker 9:4. *Beter een levende hond dan een dode leeuw*. En ik had het niet kunnen laten om weer iets van mijn eigen honden te vertellen.

Wij hebben een kleine keffer, en een stoere Drentse patrijs. En die kan me soms zo smekend aankijken. Vooral als ik zit te eten. En dan neig ik ertoe om m'n gehaktbal met 'm te delen. Dat deed ik ook heus met een van onze vorige honden. Een grote Berner sennen. Hij kreeg eens een dodelijke ziekte. De dierenarts gaf hem nog een paar maand te leven. Wat hebben we hem toen verwend. Ik kocht rosbeef voor het arme beest. In de nacht van een zaterdag op een zondag is hij gegaan. We zaten bij hem. En het ontroerde ons. Zodanig, dat ik de volgende morgen wat moeite had om de dienst te beginnen. Ik wilde de gemeente eerst vertellen van de dood van mijn hond. Ik kon me inhouden. Ik zei het na de dienst tegen m'n kerkenraad. En toen ging het snel door de gemeente. We kregen bezoek. Een groep catechisanten. Of ze m'n dode hond mochten zien. Ik had 'm op z'n kussen op m'n studeerkamer gelegd. Ze hebben er een tijdje omheen gezeten en geregeld ging een hand door de dikke vacht. Sentimenteel? Ooit heb ik dat gedacht. Ik ben niet met honden groot geworden. Ik groeide op in een buurt waar het huisdier van nu nog een echte straathond was. Zo'n schooier,

die door iedereen wordt weggejaagd. En ik was wel bang van zo'n beest. Ik snap dus ook de Bijbel als het daar gaat om de hond die de kruimels onder de tafel eet. De minachting van Goliat, toen David enkel met een sling en een steen op hem toe kwam: Ben ik een hond!?, brieste de reus. Maar ik was nog maar net in mijn eerste gemeente met mijn mooie werk begonnen of ik kreeg een telefoontje van een oudere alleenstaande zuster: haar hondje was dood. Beleefd stond ik haar te woord. Ik luisterde geduldig, en ik dacht daarmee mijn werk te hebben gedaan. Later op de dag belde haar wijkouderling. Of ik ook nog bij haar op bezoek wilde gaan. En hij deed een poging om me te vertellen hoe belangrijk dit beestje in het leven van deze zuster was geweest. Ik herinnerde me enkel het kennismakingsgesprek, toen die teckel – meer was het niet... – tegen me had gegromd en in m'n schoen gebeten. Onderweg naar de zuster probeerde ik te bedenken wat er nu van me werd verwacht. Zou ik bidden, en wat lees ik uit de Bijbel? Ik trof de zuster ontdaan aan. Ze stortte haar tranen. Ik heb een tijdje bij haar gezeten en haar verdriet voorgelegd aan onze Heer. Later deed ik nog 'ns ongeveer hetzelfde. En ditmaal betrof het een... parkiet. Nu ging het om een ouder echtpaar. Geen kinderen en beiden waren lichamelijk beperkt, kwamen nauwelijks meer buiten. In de hal van het huis hing een zak met brood, voor twee eenden die trouw elke

dag aan de deur kwamen. En binnen hadden ze dus gezelschap van een parkiet. Dit beestje mocht overdag vrij in de kamer rondfladderen, maar graag zat ie op de leuning van de stoel van z'n baas. En als er werd gegeten, dan stond ie verwachtingsvol op de rand van een bord. Op een dag lag ie met de pootjes omhoog. De broeder belde me: Vooral mijn vrouw is erg verdrietig, zei hij met trillende stem.

Die emotie lag ook in de stem van mijn vrouw, toen ze me dus zei, dat er een wonder was gebeurd. Het ging over onze grote Drent. Die is erg klein als het onweert. Hij kan 's nachts ineens op ons bed springen, en hij trilt als een juffershondje bij elke donderslag.

Mijn vrouw en zoons waren naar de kerk. En het onweerde. Met een bang voorgevoel kwam m'n vrouw thuis. De buurvrouw stond aan het tuinhok en ze wees op onze Drent. Die stond daar hevig kwispelend in de voortuin. Hoe kwam hij daar? Ik hoorde een grote smak, zei de buurvrouw, en kijk, je kunt zien waar hij is gevallen. Wij zagen het, en onze blik ging naar omhoog. Het zolderraam van twee hoog stond open. Hij moet in zijn angst daaruit zijn gesprongen. Hij heeft deze val wonderlijk overleefd. Mijn vrouw en ik hebben God gedankt: *U, HEER, bent de redder van mens en dier, Ps. 36:7.*

G. Zomer

Wat is de hemel?

Herpublicatie van Schilders eschatologie

Zoals onlangs in de serie 'Klassiek licht' Groen van Prinsterers *Ongeloof en Revolutie* in hertaling nieuwe publicatie vond, zo nu ook een van de monumentale werken van de hand van professor K. Schilder: *Wat is de hemel?*

Actuele wekroep

Ongeloof en Revolutie verscheen in de eerste helft van de negentiende eeuw, *Wat is de hemel?* in de eerste helft van de twintigste eeuw, in 1935. Groen neemt de tijd om bij de ontwikkeling van zijn hoofdgedachte te komen: 'dat de oorzaak der Revolutie in het *ongeloof* ligt.' Er zijn dan al zeven hoofdstukken geschreven om de historische achtergrond van de eigen tijd in kaart te brengen. De werkwijze van Schilder is met die van Groen te vergelijken. Hij wil aan de orde stellen het grote thema van 'de zaligheid van de tot rust gekomen hemel'. Maar dan zijn er al wel vele bladzijden gevuld met een breedvoerige tekening van de *theologische situatie* waarbinnen hij dit thema aan de orde stelt: we naderen dan in die eerste editie van zijn studie de honderdste bladzij al!

Was dat nu wel nodig? Toen ik een goede vriend – thuis als weinigen op de theologische markt – vertelde dat ik bezig zou gaan met een aankondiging

Groen van Prinsterer

Professor dr. K. Schilder

van de herpublicatie van dit werk in deze reeks, merkte hij op: 'Jammer dat voor *Wat is de hemel?* is gekozen: het duurt zó lang voordat Schilder aan zijn thema is toegekomen. Je bent al moe als het eigenlijk nog moet beginnen!' Ik heb dat bezwaar veel vaker gehoord. Daarom is het goed de werkwijze van Schilder met die van Groen te vergelijken.

Beiden wilden duidelijk maken in welke tijd, in welke actuele situatie zij hun stem lieten horen. Groen moest de *revolutietijd* tekenen, de *diepgang* van de revolutie in het staatkundig-politieke leven, voordat hij zijn wekroep kon laten horen: 'Tégen de revolutie het Evangelie!' De revolutie kan alleen weerstaan worden door het evangelie. Zó is uit deze wekroep de *antirevolutionaire* beweging in Nederland geboren! Onze plaats werd ons gewezen: er is ook in ons kleine land de grote strijd gaande, die God heeft gezet toen Hij tegen de slang zei: 'Vijandschap zet Ik tussen u en de vrouw, tussen uw zaad en haar zaad' en zó zal de grote overwinning komen (Gen. 3:15).

Ook Schilder heeft in zijn tijd de wekroep doen horen: Góð werkt in de geschiedenis naar zijn welbehagen en naar zijn raad naar het daar gestelde doel: de hemel van zijn heerlijkheid –, ook de hel, waar zijn heilig recht zal schitteren. Dáárom wist Schilder: het gaat om die *geschiedenis* van schepping en zondeval, van Christus' eerste komst en van zijn tweede, zijn wederkomst, om die geschiedenis van de eerste en de tweede Adam, om die geschiedenis van evangelie én anti-evangelie. Toen moest hij schetsen van hoe grote, allesbeslissende betekenis het is, het zuivere zicht te behouden op de gang van de Almachtige in *zijn* wereld, naar het einde van *zijn* welbehagen als de hemel tot rust zal zijn gekomen en Gods vrede zal heersen over de door Hem geschapen hemel en aarde.

Dáárom stelde Schilder het thema van de geschiedenis indringend aan de orde, zoals de Schrift ons daarover spreekt, en moest hij de discussie aangaan met de wijsgeer Hegel, die God en geschiedenis liet samenvallen, met Kierkegaard en Karl Barth c.s., die in hoeveel wendingen dan ook deze ónze geschiedenis wezenlijk *onttrokken* aan Gods bestel; 'heilige' en 'profane' geschiedenis zijn van ándere kwaliteit. 'Het eeuwige kan niet in de geschiede-

Rondblik

J. Kamphuis

nis ingaan, laat staan daarin opgenomen worden; het kan alleen maar het tijdelijke *doorbreken*.

Zo heeft Schilder eerst voor ons de *theologische* situatie getekend, waarin hij over het grote thema wilde schrijven van Gods triomf in zijn Christus, zoals in de voleinding van de wereld die overwinning zal stralen in een nieuwe hemel en over een nieuwe aarde. Hij schreef zijn boek over de hemel in het grote kader van de schriftuurlijke, de klassiek-christelijke eschatologie: de leer van de *laatste* werken van God tegenover het tenslotte arme 'verticalisme' van de dialectische theologie, waarin geen plaats was voor Gods werk *in* de geschiedenis en in de *voortgang* daarvan.

Nog steeds actueel

Die wekroep van toen zoekt ook onze generatie. Nu weer in deze kostbare herpublicatie in de serie 'Klassiek licht'.

Er wordt hier en daar, soms met spijt, soms als koele constatering gesteld dat Schilder vergeten is, ook in de Gereformeerde Kerken. En, zeker, hij was een man van zijn eigen tijd, die sprak en schreef in de taal van zijn tijd. Daarom is het een ding om dankbaar voor te zijn dat zijn boek over de eschatologie nu is verschenen met een bescheiden gehouden 'hertaling' van de hand van Marja Zwikstra-de Weger, en dat een ook weer bescheiden nieuw notenapparaat welkome informatie geeft.

Maar de grote vraag voor ons luidt: is hij soms vergeten in zijn eschatologische theologie? En dat ook vanwege de luide roep van Karl Barth?

Laat ik één punt naar voren halen, al is er meer te noemen. Maar ik leg me de beperking op van deze aankondiging van Schilders werk over de gang van de Almachtige naar het grote einde.

Wanneer prof. Schilder over dat *einde* schreef, was dat, terwijl hij altijd in zijn ecclesiologie (leer aangaande de kerk) er aandacht voor vroeg dat ook de reeds aanvankelijk tot Christus hun Hoofd in de hemel opgenomenen zich vol verlangen uitstrekken naar het einde van al Gods werken (Op. 6:10).

Dáárom had hij er groot bezwaar tegen de reeds aanvankelijk ten hemel opgenomen kerkleden als 'triumferende kerk' in tegenstelling te plaatsen tot de zogenaamde 'strijdende kerk' op aarde.

Nee, het is één kerk, die wordt vergaderd in hemel en op aarde: zij is als 'wordende kerk' over twee plaatsen verdeeld: 'boven' en 'beneden'.¹ Ecclesiologie en eschatologie, leer aangaande kerk én aangaande laatste dingen, hangen voor Schilder zeer nauw samen!

In het jaar 1945 loochent dan de synodaal-gereformeerde predikant A.A. Leenhouts in zijn geschrift *In een punt des tijds* met een beroep op Karl Barth, dat de gestorven gelovigen bij de Here in de hemel zijn opgenomen. Nee, volgens Leenhouts valt voor die gelovigen het moment van het sterven samen met de wederkomst. Schilder keert zich breed tegen deze dood-is-dood 'theologie' in *De Reformatie* (21^e jaargang, 1947) in een positieve beantwoording van de vraag 'is er een tusschentoe-stand?'² Hij hoedde zich steeds om de wel zeer kwetsbare term 'de onsterfelijke ziel' te gebruiken, maar niet minder radicaal verwierp hij deze onbijbelse, ongereformeerde constructie! Was er maar meer naar hem geluisterd! Maar enige tijd later was weer hetzelfde beroep op Karl Barth en de dialectische theologie te horen, en nu binnen de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken in de publicatie van de predikant B. Telder in zijn geschrift *Sterven... en dan?* uit 1960, waarin de vraag of het naar de Schrift is te zeggen: 'als iemand in de Here sterft, dan is hij van stonde aan tot de hemelse heerlijkheid bevorderd', nadrukkelijk ontkennend wordt beantwoord.³ Nu zweeg de stem van Schilder (gestorven in het jaar 1952). Maar de kritiek van Berkouwer is even beslist als in het geval van Leenhouts.⁴

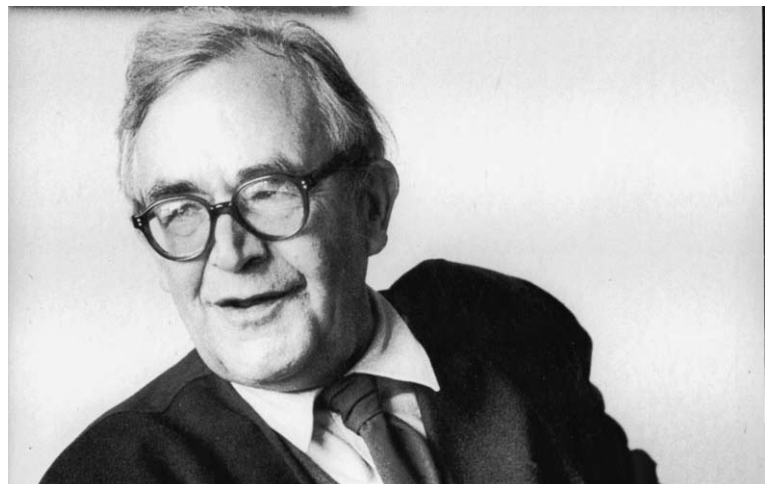
Heel nadrukkelijk spreekt hier ook prof. J. van Genderen in zijn *Beknopte gereformeerde dogmatiek*.⁵ Trefzeker is

zijn opmerking: 'Er is continuïteit, niet de continuïteit van de onsterfelijkheid, maar de continuïteit van het eeuwige leven.' Van Genderen sluit zich uitdrukkelijk aan bij de brede studie van J.R. Wiskerke, *Léven tussen sterven en opstanding* uit 1963, en bij de veroordeling van deze leer door de generale synode van Amersfoort-West (1966/1967). De synode wees deze leer af als geheel in strijd met de Schrift, ook met de belijdenis (HC zd. 22).

We halen een en ander naar voren, niet uit lust tot conflict maar ter wille van de in de Schriften ons geopenbaarde leer van de zaligheid, waar de kerk altijd de eeuwen door voor heeft gestaan als belijdende gemeenschap en waar prof. Schilder in zijn ecclesiologie en in zijn eschatologie steeds van heler harte mee heeft ingestemd. Maar – het moet met droefheid geconstateerd – de Nederlands Gereformeerde Kerken hebben de dwaalleer van ds. Telder en zijn medestanders getolereerd. De invloed van de dialectische theologie reikt veel verder dan men zich vaak voorstelt. Mede daarom is het eschatologische hoofdwerk van Schilder, *Wat is de hemel?*, nog steeds van grote actualiteit.⁶

Noten

We keren nu terug naar de herpublicatie van *Wat is de hemel?* in de serie 'Klassiek licht'. We spraken onze erkentelijkheid al uit over de wijze van de hertaling, ook over het notenapparaat waarmee de redactie ons heeft gediend. Maar over die noten toch twee opmerkingen. In de eerste plaats een kleinigheid. Sommige redactionele noten melden dat een bepaald boek dat Schilder

Karl Barth

ter plaatse gebruikt, in zijn bibliotheek aanwezig was. Het belang van zo'n noot ontgaat mij. Toen Schilder in 1934/1935 aan *Wat is de hemel?* schreef, had hij reeds een zeer omvangrijke boekenschat. Wat is de waarde van de opmerking dat dat ene bepaalde boek in eigen bibliotheek te raadplegen was? Trouwens: juist in die jaren – zo is mij uit betrouwbare bron bekend – werkte hij ook met vrij grote regelmaat een nacht door (met permissie van de pedel enz.!) in de bibliotheek van de Hogeschool. Die werkomstandigheden maakt de redactionele informatie nog minder relevant. Ik ontmoette ook een noot met wat meer informatie: een bepaald boek had de auteur toen-en-toen in Erlangen, waar hij voor studie verbleef, aangekocht. Dat geeft wat informatie over de auteur, maar nog niet over de inhoud van zijn werk aan *Wat is de hemel?*. Voorshands reken ik dit onderdeel van de zeer door mij gewaardeerde redactionele arbeid tot 'overbodige goede werken'!

In één geval mis ik echter een noot van de redactie. Dat is, wanneer Schilder de tekst 2 Korintiërs 12:4 ter sprake brengt, als volgt: 'Paulus spreekt over zijn "wegvoeren" tot in het paradijs, waar hij onuitsprekelijke dingen heeft gezien.' De herpublicatie stemt hier overeen met de eerste (trouwens ook de tweede) druk. Maar prof. Berkouwer maakt in zijn tweede deel van *De wederkomst van Christus* (p. 174, nt. 145) erop attent dat hier een onjuistheid in de weergave van de tekst uit 2 Korintiërs is binnengeslopen: 'Hier staat abusievelijk *gezien* in plaats van *gehoord*, merkwaa-digerwijs ook bij Balthasar' (bedoeld is: H. Urs von Balthasar in het eerste deel van zijn boek *Herrlichkeit*). Deze verschrijving zal een gevolg zijn van uit het geheugen citeren. Dat is des te meer waarschijnlijk, omdat bij Schilder de bekende gedachte van de 'theologie des gezichts' (bij de reeds gezaligden) voor de aandacht was en door hem werd afgewezen. Het is inderdaad een foutieve citering. Paulus schrijft *niet* over wat hij *zag* toen hij weggevoerd was in het paradijs, maar wat hij *hoorde*: 'woorden die door geen mens mogen worden uitgesproken' (NBV). Van Spanje zegt: 'De ervaring zoals beschreven in 2 Korintiërs 12:2-4 is alleen een *luister*ervaring en geen *kijk*ervaring geweest.'⁷ Het maakt voor het betoog van Schilder geen al te groot verschil, maar een juiste aanhaling had zijn betoog tégen het idee van een 'theologie des gezichts' nog krachtiger kunnen ma-

ken. Hier had ik een corrigerende noot wel op prijs gesteld.

Herkennen – kennen

Nog een enkel woord ter afsluiting van deze aankondiging. We zijn er niet aan toegekomen aandacht te vragen voor de grote thema's door prof. Schilder aan de orde gesteld wanneer hij bij zijn eigenlijke onderwerp is gekomen: de tot rust gekomen hemel. Graag hadden we doorgesproken. Maar: men kan lezen! Hoe rijk is het hoofdstuk over 'Het grote avondmaal' en ook het slothoofdstuk over 'Vervulde sabbatsvrede'! Ik wil deze aankondiging echter eindigen met even aandacht te vragen voor een betrekkelijk kleine paragraaf in het hoofdstuk 'Gods woonplaats bij de mensen'. Die paragraaf gaat over de vraag of er in de hemel weerzien, herkennen zal zijn. Hij waarschuwt er hier voor met deze vraag bezig te zijn als met 'een probleem van het *kerkhof*: zien wij onze geliefden weer?

Soms heeft men gezegd dat Schilder het weerzien in de hemel zou ontkennen. Nu drukt hij zich soms sterk uit: er zal geen herkennen, maar kénnen zijn, geen weerzien, maar zien, inzien in elkaar binnen de ene grote mensheid van God, en voor zijn aangezicht.

Maar dat is niet bedoeld als botte ontkenning! Integendeel. Er komen dan die heerlijke zinnen: 'dat ieder mens er een leesbare brief van Christus wordt voor de ander. Elke lofzegging die in de ziel van de een leeft, vindt bij de ander dadelijk aansluiting, gehoor en antwoord. Ieder staat in zijn eigen rei en is tegelijk daarin voor de ander tegenrei. ... Gods woonplaats is bij de mensen. De woonplaats van de mens is bij de mens.' En dan te lezen hoe de schrijver – in het jaar 1935 – hier al de televisie bij betreft: de mogelijkheid van het *verre* zien *in* de nabijheid! De schrijver wil 'elke vorm van fantasie' ontwijken. Maar laten we weer luisteren naar de dichtwoorden die hij met lichte wijzigingen ontleende aan zijn geliefde Guido Gezelle:

*Op aarde was
als ijdel glas
uw blijdschap licht te schenden.
Maar eenmaal kan
de vreugde van
de bruiloft nimmer enden.*⁸

Wie zou dát hemelverlangen niet koesteren?

De herpublicatie van K. Schilder, *Wat is de hemel?* (1935) verscheen in september 2009 in de serie 'Klassiek licht' als uitgave van het *Nederlands Dagblad* (ISBN 978-90-72801-21-0, 378 pag.). Het boek is verkrijgbaar via www.nd.nl en in de boekhandel voor € 15,90, voor abonnees op de serie is de prijs € 12,70.

Noten:

¹ Zo Schilder in zijn 'Stellingen over de kerk', zie in: *Verzameld werk, De Kerk*, 2, 1962, p. 249-250, door hem allereerst gepubliceerd in *De Reformatie* van 24 mei 1935 e.v. Vgl. reeds in *Bij dichters en Schriftgeleerden* uit 1927, p. 137 over de "rijke stralen" die in het Nieuwe Testament vallen "over het bestaan der zielen na den dood".

² G.C. Berkouwer sluit zich in zijn eerste deel van *De wederkomst van Christus* (serie 'Dogmatische studiën') uit 1961 hier nadrukkelijk bij Schilder aan (p. 44, nt. 35).

³ B. Telder, *Sterven... en dan?*, met als ondertitel 'Gaan de kinderen Gods, wanneer zij sterven naar de hemel?', Kampen 1960, p. 24v.

⁴ G.C. Berkouwer, *a.w.*, p. 36v.

⁵ J. van Genderen, *Beknopte gereformeerde dogmatiek*, Kampen, 1992, p. 746v.

⁶ Belangrijk in verband met de bestrijding van de christelijke leer van de hemelse zaligheid voor de gelovigen na hun sterven in de verwachting van Christus' wederkomst is de indrukwekkende exegese die T.E. van Spanje in zijn commentaar op de tweede brief van Paulus aan de gemeente te Korinte heeft gegeven over 2 Korintiërs 5:1v. 'Wij weten dat wanneer onze aardse tent, het lichaam waarin wij wonen, wordt afgebroken, we van God een woning krijgen: een eeuwige, niet door mensen gemaakte woning in de hemel.' Van Spanje sluit zijn exegese af met een belangwekkende excurs: 'Het sterven van een christen', p. 154-155. Hij besluit deze excurs met de opmerking: 'De christelijke visie op het sterven van een christen berust niet op twijfelachtige gronden: Paulus formuleert zijn visie in een bijna confessionele vorm.' Daarbij wijst de schrijver op het 'wij wéten' waarmee de apostel hoofdstuk 5 inzet! De commentaar verscheen onlangs (2009) in de derde serie 'Commentaar op het Nieuwe Testament', onder redactie van prof. J. van Bruggen.

⁷ T.E. van Spanje, *a.w.*, p. 297.

⁸ Vgl. Guido Gezelle, *Verzameld dichtwerk*, deel 1, Antwerpen/Amsterdam, 1980, p. 405. Het 'bidprentje' 'ter zaliger gedachtenisse van Vrouwe Alberga-Virginie Devlaminck' heeft ook afzonderlijke publicatie gekregen. Schilder heeft zich altijd sterk verbonden geweten aan Guido Gezelle, de rooms-katholieke priester, omdat 'zijn kunst den Christus draagt en van hem gedragen wordt' en 'de historische Jezus ... die was van Gezelle', *Bij dichters en schriftgeleerden*, p. 263, 264.

Christelijke pedagogiek als handelingswetenschap

'We kunnen niet christelijk opvoeden zonder Liefde, want daaraan hangt de ganse wet en de profeten.' Zo'n zin is typerend voor de pedagoog Wim ter Horst. Om drie redenen.

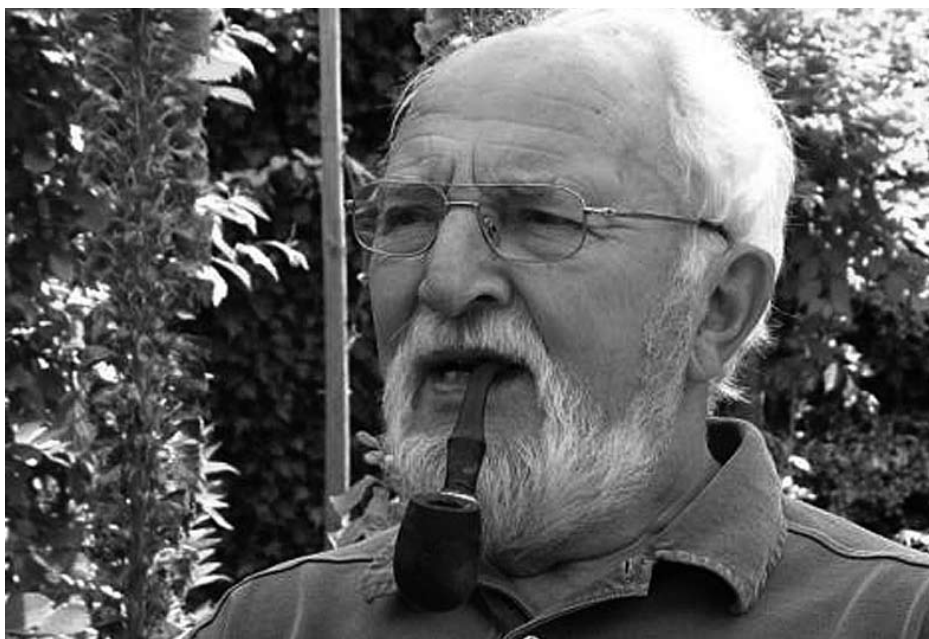
Love is in the air

In de eerste plaats is hij echt een 'pedagoog van de liefde'. De kern van al zijn boeken is de liefdevolle omgang tussen ouders en kinderen, die gebaseerd is op de liefde van Christus. Liefde staat dus niet zonder reden met een hoofdletter. Verder kom je in zijn werk regelmatig bijbelse aannames en uitdrukkingen tegen, al dan niet wat uit hun context gehaald en daardoor enigszins in betekenis verschoven, maar de associatie is duidelijk. Ook gaat hij uit van een bijbels werkelijkheidsbesef en toekomstperspectief. In de derde plaats is Ter Horst een man van de praktijk. Hij schrijft graag over de *praktijk* van het opvoeden. Bij hem gaat het altijd over het opvoeden zelf. En niet over theorie over opvoeden als onderwerp.

Christelijke pedagogiek als handelingswetenschap

Waarom dan nu zo'n theoretisch boek? Wie Ter Horst een beetje kent – en boven mijn bureau staan zes boeken van zijn hand – kijkt vreemd op bij een wetenschappelijk theoretisch werk van deze pedagoog. Is hij juist niet de man 'van de praktijk'? Ja, dat is hij zeker en zo noemt hij zichzelf ook.

Begonnen als chemisch analist bij Philips heeft hij een loopbaan achter de rug van bijna zestig jaar in allerlei soorten onderwijs: van het basis- en speciaal

Wim ter Horst

onderwijs, via de PABO naar hoogleraar klinische en orthopedagogiek in Leiden. Daarnaast werkte hij als orthopedagoog in de kinder- en jeugdhulpverlening, was eindredacteur van een tijdschrift voor orthopedagogiek, relatie counselor en supervisor van de vereniging voor kinder- en jeugdpsychotherapie.

In al zijn praktijkwerk heeft hij ervaren dat er opvoedingsnood is bij ouders. Het doel van dit boek is dan ook: opvoeders helpen een antwoord te vinden op de vele doe-vragen die ze in allerlei bewoordingen stellen als ze niet goed weten hoe het verder moet. Hij wil wetenschappelijk nadenken over christelijke pedagogiek als *handelingswetenschap*. De bedoeling van een handelingswetenschap is het efficiënter kunnen handelen. Daarover wordt nagedacht in termen van: 'waartoe heb ik

wat op welke manier geprobeerd te bereiken en hoe liep dat af'? Met dit boek onderneemt Ter Horst 'de eerste pogingen in de gekozen richting'. Deze vragen wil hij beantwoorden met het aanreiken van een eigen theorieconcept, een nieuw paradigma. Hij beseft dat het een eerste poging is en dat er dus nog heel wat onafgewerkte draadjes blijven.

Om zichzelf en de lezer er voortdurend bij te bepalen dat de pedagogiek een wetenschap voor alledaagse mensen hoort te zijn, maakt Ter Horst regelmatig narratieve uitstapjes naar het gewone leven, door het ten tonele voeren van bijvoorbeeld rappers, zijn opoe, een Afrikaanse collega, cursisten, studenten, ouders van een overleden kind en winkelende moeders.

Metaforen

Zo is dit boek toch een echt Ter Horst-boek geworden. Filosofie, wetenschap en praktijk lopen voortdurend

Rondblik

W.A. van der Jagt

door elkaar. En dat heeft wel wat. Je blijft erdoor 'bij de les' en begrijpt hoe de theorie eruitziet in het dagelijks leven. Hij bereikt daarmee echt zijn doel: de verbinding van de theorie met de praktijk. Toch heeft het ook nadelen: je raakt al lezend de draad een beetje kwijt, want het is geen boek dat je in één ruk uitleest. Ouders en andere opvoeders die Ter Horst kennen, zullen in zijn narratieve werkwijze veel voorbeelden en metaforen herkennen uit eerder werk, zoals die van de bakstenen en rolstenen (p. 27/28): Bakstenen ontlenen hun identiteit aan het gebouw als geheel. Ze zijn op zichzelf van weinig betekenis en tamelijk eenvormig. Rolstenen daarentegen zijn al rollend hun identiteit aan het ontdekken en voegen zich niet gemakkelijk in een bestaand gebouw. De christelijke opvoeding heeft vanuit de traditie meer ervaring met voegzame bakstenen dan met moeilijke stijl te leggen rolstenen. Rolstenen hebben weinig gevoel voor gemeenschap, maar hun verlangen gaat er wel naar uit.

Opnieuw een spiltijd

Over de vraag hoe het komt dat er opvoedingsnood is bij veel ouders, is Ter Horst duidelijk. We zijn, zegt hij, weer in een spiltijd beland. Daarmee bedoelt hij een tijd waarin zoveel verandert, dat het nodig is vanzelfsprekendheden opnieuw te doordenken en op hun merites te beoordelen. In de geschiedenis is vaker zo'n periode te herkennen. Het zijn perioden waarin het werkelijkheidsbesef, het cultureel bewustzijn en het zelfbewustzijn van de mens verandert door ontwikkelingen en uitvindingen die diep in het bestaan ingrijpen. Als eerdere spiltijden noemt hij bijvoorbeeld de tijd rond 500 v.Chr., toen het 'denken over het denken' zich ontwikkelde en de tijd rond de uitvinden van de boekdrukkunst, waardoor een bredere groep mensen kennis kon nemen van teksten.

Voor de huidige spiltijd noemt hij drie grote oorzaken: de tijd van overvloed waarin we leven, het verdwijnen van het christelijk karakter van de ons omgevende cultuur en de mogelijkheden rond ICT. Het is niet meer aan de orde 'te zorgen dat kinderen in materiële zin niets te kort komen'. Christelijke inhouden worden niet langer met de cultuur doorgegeven, alleen al door het feit 'dat in middelgrote steden meer moslims zijn dan kerkgangers'. En ICT

biedt jonge mensen mogelijkheden waar de opvoeders niet van konden dromen: 'Vanaf Adam en Eva zeiden opvoeders tegen hun kinderen: dat kan ik je niet uitleggen, nu zegt een kind: nee pa, dat begrijp je toch niet.' Daarbij gaat het niet om een korte omslag, maar om een permanente beweging. Dat maakt het noodzakelijk de pedagogiek opnieuw te ontwarren en te ordenen. De wetenschap kan niet 'op de berg blijven als de geestelijke nood groter wordt en mensen voelen dat de grond onder hun bestaan verzakt.'

Rupsje Nooitgenoeg

Toen we zo'n zestig jaar geleden een tijd van schaarste meemaakten, was de opvoeding er vooral op gericht dat het de kinderen in materiële zin aan niets zou ontbreken. In die tijd kwamen de christelijke aspecten vanzelf wel mee door de (sub)cultuur waarbinnen werd opgevoed. Die tijd van schaarste is al lang voorbij, maar de opvoedingsrichting is nog steeds veelal hetzelfde: 'Wie van zijn kinderen houdt, moet voorkomen dat het hun aan iets (materiële) ontbreekt.' Gelukkig zijn er ook tegen geluiden te horen. Dat van Bob Goudsward (1986) met zijn economie van het genoeg, of Johan Graafland (2007) met *Door het oog van de naald*. Helaas worden ze nog steeds overstemd door Rupsje Nooitgenoeg. Ouders willen hun kinderen niet graag laten onderdoen voor anderen. Ze moeten vooral wel het nieuwste mobieltje en overvloedig en duur snee!oed!

Maar krijgen ze daar het goede richtingsbesef van? De wensen van kinderen (of ouders?) zijn niet altijd hun behoeften.

Normaal ↔ abnormaal

Interessant is te lezen wat Ter Horst zegt over onze manier van bezig zijn met kinderen. In rustige tijden gaat het bij allerlei doe-vragen in de opvoeding meestal over kinderen die als 'abnormaal' beschouwd worden, en die niet kunnen worden opgevoed zoals doorgaans gebruikelijk is. Maar het begrip 'abnormaal' wordt bepaald door wat ons in de opvoeding voor ogen staat. Abnormaal is voor een belangrijk deel afhankelijk van wat ons met onze kinderen voor ogen staat. In het oude Sparta was dat 'overwinnen in de strijd'. Pasgeboren kinderen werden door hun *paidonomos* (hun opvoeder) getoetst op hun militaire mogelijkheden. Als ze die niet hadden, werden ze naar een eenzame bergkloof gebracht waar de goden zich dan maar over hen moesten ontfermen. Ze waren abnormaal, weken af van de norm. Als de kinderen die deze 'early detection' hadden doorstaan, bij een 'vervolgtoets' alsnog een voldoende scoorden, was er nog enige ruimte voor hen.

Als 'kunnen consumeren en produceren' het doel van je opvoeding is, krijgt het begrip 'abnormaal' een andere inhoud. Maar als het 'liefde geven en ontvangen' is, wordt het totaal anders. Want 'daaraan hangt de ganse wet en de profeten', zegt Ter Horst. Dan worden bijvoorbeeld blinden of spastische

kinderen niet abnormaal genoemd.

Jammer, jammer dat hij dat niet verder uitwerkt! Dat zou een mooi begin geworden zijn van een echte paradigma-wisseling! Dat zou dit boek veel interessanter gemaakt hebben.

Calvijn

Dat doet me denken aan wat ik enige tijd geleden las in de dissertatie van dr. C.G. Geluk over de visie van Calvijn op cultuur (*Geest en cultuur*, Zoetermeer 2003, hfdst. 5 en 6). Die zegt namelijk schitterende dingen, van belang voor een christelijke opvoeding en breder: voor een christelijk cultuur- en zelfbewustzijn. Hij draagt stenen aan voor een werkelijk nieuw paradigma, waarin de christelijke opvoeding een andere richting krijgt. Calvijn signaleerde namelijk ook het gevaar als ons een overvloed aan goede gaven van God ter beschikking staat. Hij wijst op het belang van een zuiver geweten in de omgang met die gaven. Dr. Geluk gaat dan dieper in op het begrip 'zorg'. 'In het gebruiken van het begrip "zorg" hanteren we een sleutelwoord dat toegang geeft tot de cultuur' (p. 262). Ik heb dat onthouden als het '*zorgprincipe bij Calvijn*'. Als we zo gaan kijken naar onze taak in de wereld en het doel van onze opvoeding daaraan koppelen, komen er opeens heel andere prioriteiten om de hoek kijken en gaan we ons druk maken over heel andere dingen. Dan zijn kinderen die speciaal zijn, opeens heel belangrijk: zij brengen ons tot gedrag dat God bedoelt. En dat zorgprincipe gaat niet alleen over mensen. Nee, dat gaat over de hele schepping. Dan komen we op voor de belangen van onze naasten, en voor de belangen van de schepping. Als je het woord *zorgprincipe* onthoudt, spreekt de rest vanzelf.

Wat een geweldig handelingskader ontstaat er dan! Want hoe is het toch mogelijk dat wij als christenen nog niet op het idee zijn gekomen een – en dan werkelijk nieuw en eigen – paradigma te ontwerpen, waarin we uitgaan van liefde geven en ontvangen, het zorgen voor elkaar en de schepping als doel van de opvoeding!

Speerpunten

In hoofdstuk vier gaat Ter Horst uitgebreid in op een aantal belangrijke speerpunten in de opvoeding. Het zijn voor Ter Horst-kenners bekende items:

'Vuur ontsteken' en 'Overbodig maken'. Apart bespreekt hij het belang van gezag in de opvoeding. Christelijke opvoeding is niet bedoeld voor het in stand houden van de samenleving, maar om de Weg naar het koninkrijk te wijzen en begaanbaar te maken. Opvoeders staan daarom niet boven hun kinderen. Ze zijn met hen onderweg. Eerst door ze te dragen, daarna door ze op eigen benen te leren staan en alleen verder te laten gaan.

Daarvoor is consequente (zich overbodig makende) leiding nodig, anders krijgen kinderen niet door wat er van hen verwacht wordt. Soms moet gebruik gemaakt worden van overmacht om ongelukken te voorkomen. Dat gezag moet niet worden ontleend aan de ingenomen positie, maar moet worden verworven door aanwezig te zijn met daden van liefde en trouw.

Ook de grondvormen van liefdevolle omgang worden besproken met als categorieën: *aanraken, verzorgen, houden van maaltijden, kijken en luisteren, spelen, rituelen delen en vieren, werken en leren*. Al die categorieën verbindt hij ook aan het leven in een gemeente. Elke geloofsgemeenschap blijft in gebreke, vindt Ter Horst, als ze niet ook een werkgemeenschap is waaraan kinderen naar vermogen bijdragen. Dat vraagt vindingrijkheid en soms afzien van efficiency en een professioneel aandoend resultaat. Wie jonge rolstenen niet het gevoel geeft dat ze er echt bijhoren, raakt ze gemakkelijk kwijt. Een belangrijke opmerking, denk ik!

Opvoedingsmodel

In hoofdstuk vijf presenteert Ter Horst dan zijn opvoedingsmodel. Daarbij waarschuwt hij voor de misvatting dat het toepassen van het model als vanzelf zal leiden tot een goed resultaat. Een model is alleen maar een hulpmiddel voor het waarnemen van en denken over een aspect van de werkelijkheid. Als zodanig maakt het deel uit van een paradigma, maar is het er ook een eerste en voorlopig resultaat van. Dit model over opvoeding is niet meer dan dat. Het zit vol met suggesties voor nader onderzoek. Het mag vervangen worden door een beter model. 'Als er maar leven komt in de brouwerij van de christelijke pedagogiek.'

Het is een gelaagd model. Zoals niet ongebruikelijk in de wetenschap wordt de geschapen werkelijkheid erin voorgesteld als bestaande uit een aantal lagen, schillen. Die zijn met elkaar verweven. De verschillende lagen zijn de stoffelijke, de organische, de bewuste en de zelfbewuste. Samen vormen ze een compositie (p. 106).

Bij de mens (het kind) is het hart de kern die de omhullende schillen integreert en de mogelijkheid biedt om liefde te ontvangen en te geven. Het is de integrerende persoonskern, in de Bijbel *leb* of *lebab* genoemd. Het binnenste binnenste. De plaats van het grote Verlangen. De ruimte waar 'vuur' ontstoken kan worden, zodat het gaat vonken en branden. De belevende functie van

het zelfbewustzijn. Met disposities voor geloof, hoop en liefde. En dus voor onbevangingheid en verwondering.

Het kind kan zo beschouwd worden als een breekbare parel uit Gods hand in bruikleen gegeven aan de opvoeders.

In dit kader beschrijft Ter Horst dan de taken van de opvoeder, die samen genoemd worden: de hand van de opvoeder. Het zijn vijf taken die tegelijkertijd uitgevoerd moeten worden: de schatbewaarder, de tuinier, de trainer, de gids en de priester (mystagoog). Deze vijfde opvoedingstaak is aan de hand van de opvoeder als de opponeerbare duim. Met elk van de vingers is er een cirkel van te maken en hij is onmisbaar als borgpen voor het be-grijpen. Wie dat als opvoeder doorheeft, biedt anders veiligheid, traint anders en reikt op een andere manier betekenissen aan dan wie er niet van wil weten. Want hij heeft een ander toekomstperspectief.

Opvoedingssituatie

Aan het slot van zijn boek gaat Ter Horst in op de invloed van de werkelijkheid rondom. In dit hoofdstuk wordt gezocht naar mogelijk andere, ook indirecte factoren die de opvoeding bevorderen of juist in de weg staan. Het geheel van directe en indirecte factoren noemt hij de opvoedingssituatie. Uitgebreid gaat hij in op de kerk als belanghebbende bij de opvoeding. Op twee manieren. Ze heeft belang bij nieuwe aanwas. Maar ook als geloofsgemeenschap heeft de kerk belang bij de opvoeding.

Een interessant hoofdstuk volgt over de geschiedenis van het geloofsonderwijs aan kinderen. Via koning Josia, Augustinus, Chrysostomus, Hieronimus van Stridon, Theodosius de Grote, Fransiscus van Assisi, Geert Grote en Calvijn.

Vanaf het begin is het stichten en onderhouden van scholen een van de sterke kanten van de kerk geweest, zegt Ter Horst. Ze heeft altijd ingezien dat de driehoek 'vieren, dienen en leren' in elkaar klapt als een van de zijden wordt verwaarloosd.

Hij eindigt zijn boek met de zin: 'Ik blijf erbij dat we moeten proberen onze kinderen de Weg te wijzen in de richting van het beloofde Koninkrijk van de Liefde.'

N.a.v.: Wim ter Horst, *Christelijke pedagogiek als handelingswetenschap*, Kok, Kampen, 2008, ISBN 9789043514989, 221 pag., prijs € 20,75

Ter Horst is tevens auteur van *Wijs me de weg* (1995), *Het herstel van het gewone leven* (1999), *De hand van de opvoeder* (2000), *Onderwijzen is opvoeden* (2002), *Over troosten en verdriet* (2007), *Liefhebben is een kunst* (2007).

Verstard verbond?

Op het moment van schrijven geldt niet ik van een studieverlof. In mijn geval betekent dat vooral je vakliteratuur en tijdschriften enigszins (!) bijlezen. Veel van wat ik onder ogen krijg, zet mij aan het denken. Zo ook een al twee jaar oud artikel in *De Reformatie* van E.A. de Boer, voormalig klasgenoot en tegenwoordig hoogleraar in Kampen en Amsterdam. Hij schreef over het gebruik van de instemming met de belijdenis in vroegere tijden.

De maand mei is in veel gemeenten de maand waarin de wisseling van de wacht plaatsvindt. Een lichtung ambts-

dragers heeft zijn dienst verricht en maakt plaats voor de volgende garde. Voordat zij hun dienst mogen oppakken, ondertekenen zij het zogenaamde 'ondertekeningsformulier'. Het is altijd weer een plechtig, zij het wat formeel moment. Maar wat gebeurt er nu eigenlijk?

Heel mooi verwoordt De Boer hoe in de zestiende eeuw aan het begin van een synode de hele belijdenis werd voor-

gelezen. Denk je in! Het waren tijden van oorlog en verwarring, van vervolg en verstrooiing. De kerken stuurden hun afgevaardigden, uit alle hoeken van het land kwamen ze. Voordat zij hun werk ten dienste van de kerken en het koninkrijk van God begonnen, verwoordden ze opnieuw expliciet het geloof dat hen verbond. Tenminste, als iedereen er meteen mee kon instemmen. Zo niet, dan volgde een leergesprek, waarbij de door de kerken gezamenlijk aangenomen leer in principe uitgangspunt was. Daarna werd de geloofsverbondenheid bezegeld door ieders persoonlijke instemming. Dat zette mij aan het denken.

Gemeentebreed

J. Wesseling

Verbond

Dat plechtige en aangrijpende moment is gestold, en geformaliseerd, en enigszins gejuridiseerd; wij zetten onze handtekening onder het ondertekenningsformulier. Dat moet volgens de kerkorde. In het formulier wordt de aard van onze binding verwoord. De geschiedenis heeft ons geleerd dat daar goede redenen voor waren. De inhoud van ons geloof en ons gereformeerde belijden veronderstellen we bekend. Maar is die 'veronderstelde bekendheid' wel terecht? En laten we niet een buitenkans lopen?

Denk je in: voordat nieuwe ambtsdragers hun taak oppakken en in het college van een kerkenraad worden toegelaten, lezen wij de hele Nederlandse Geloofsbelijdenis. Alle artikelen komen voorbij: over God, over de Schrift, over Jezus Christus en zijn Godheid, over de Heilige Geest, over schepping, voorzienigheid, val in zonde, verdorvenheid, uitverkiezing, verlossing en Verlosser, zijn menswording, verzoening, rechtvaardiging, heiliging en noem maar op.

En denk je in: we nemen de ruimte en de tijd om bij elk geloofsartikel een inhoudelijk gesprek te voeren. Over hoe de HERE het openbaart, over hoe we het zelf als ambtsdragers verwerken en be-

leven, over hoe we het met de gemeente willen delen en haar daarin willen onderwijzen. En daarna het aangrijpende moment van ieders instemming. Volwassen kerels sluiten een verbond. Wij geloven met ons hart en belijden met de mond...

Verwarring

Ook wij leven in tijden van verwarring. Van verstrooiing ook. En wantrouwen. De Gereformeerde Kerken zijn op zoek naar hun identiteit, zeggen sommigen. Er lijkt een proces van ontbinding gaande. Schamper worden soms de 'formulieren van eenheid' weggezet als papieren van verdeeldheid. Bijna vertwijfeld kijken sommigen elkaar aan met de vraag in hun ogen: 'wat bindt ons eigenlijk samen?'

Dat lijkt me een heel goede vraag. Wat bindt ons in gereformeerde kerken samen? Is dat de onderlinge gezelligheid? Of de opgewekte sfeer in de kerkdiensten, al dan niet veraangenaamd of ontluisterd (het ligt er maar aan hoe je het bekijkt, tenslotte...) met verrassende en leuke nieuwe dingen? Of de al dan niet begaafd geachte voorganger? Is het de meer gevoelsmatig geuite dan wel de

meer rationeel beheerste geloofsbeleving?

Zoveel hoofden, zoveel zinnen, en even zovele antwoorden. Als kikkers in een kruiwagen.

Eendracht

Wie bindt ons samen? Is het niet de Here, die zijn kerk op aarde verzamelt *in de eenheid van het echte geloof*? Eenheid betekent hier vooral ook *eendracht*, zei een van mijn leermeesters. Dat hoop ik nooit te vergeten. De eendracht van de kerken ligt in het samen beleden geloof. En niet te vergeten: in het samen *beleeft* geloof. Wat onze christelijk-gereformeerde broeders en zusters zouden noemen: de religie van de belijdenis.

Ik signaleer in onze kerken verwarring. Ik lees scherp getoonzette artikelen. Ik verneem hoe wantrouwen toeneemt. Ik bespeur ook een intens verlangen naar helderheid, rust, vertrouwen.

Hebben we het voor een deel ook niet aan onszelf te wijten? Juist door die wat geformaliseerde handtekening onder een wat juridisch getoonzet formulier. Hoe goed zijn we nog thuis in het huis van de inhoud van ons geloof? En hoe staat het met de overdracht en het onderwijs ervan? Hoe vitaal is de gezamenlijke beleving van dat beleden geloof? Hoe staat het onder ons met de religie van onze geloofsbelijdenis? Wat doen we met de daarin verwoorde spiritualiteit?

Vertrouwen

Ik realiseer me dat er tal van vragen te stellen zijn. Over de Schrift, over de heiliging, over hoe de Geest werkt, over..., het zijn immers de woorden waarin 400 jaar geleden het geloof werd beleden. De tijd is verdergegaan, de mensen zijn veranderd, de vragen verschoven. Ik besef ook dat de tijd voorbij is dat we ons kunnen verschuilen in onze eigen vrijgemaakte zuil.

Niettemin zou ik graag voordat we de vragen stellen, eerst weer met elkaar die gezamenlijke vertrouwensbasis opzoeken. Het beleden geloof doornemen, doorspreken, het zo nodig anders formuleren en er vervolgens samen hartelijk mee instemmen. En wie dat niet kan, dient dat ook eerlijk aan te geven.

Veel onderling wantrouwen komt mijns inziens ook voort uit een elkaar niet meer helemaal vertrouwen, waar het gaat om die instemming zonder in-

nerlijke reserve. Een hoogleraar die een artikel schrijft, een predikant die ergens een lezing houdt... Bij de minste of geringste vermoede afwijking wordt dat gesignaleerd en luidruchtig aan de kaak gesteld. Alsof de verbondenheid meteen is verbroken en de vertrouwensbasis verdwenen. Wanneer je elkaar vertrouwt, reageer je anders. Rustiger. In kleinere kring. Ga eens praten. Een leergesprek binnenskamers. De stormbal buiten hysen kan altijd nog.

Gemeentebreed?

Past dit artikel wel in deze rubriek: Gemeentebreed? Misschien is het pri-

mair bedoeld voor kerkenraden; voor ambtsdragers. Voor degenen die ook als taak hebben de gemeente te bewaren bij de gezonde leer van Gods Woord. Ik zie veel ambtsdragers hun handtekening zetten onder het bekende formulier, om vervolgens druk aan de slag te gaan. De wijk wacht, de vergaderagenda dwingt, tal van processen vragen je aandacht, missionair gemeente-zijn is een must. Een wat langer durende bijbelstudie aan het begin van de vergadering lucht al op. En verbloedert.

Maar voor mijn besef blijft dat vaak wat hapsnap, hier wat, daar wat. Ik zou een pleidooi willen voeren voor het leergesprek. Voor een gezamenlijk belijden en beleven. Voor verbondsvernieuwing.

Vitaal en eigentijds gereformeerd.

Dat zal niet gauw kunnen op de manier van vroeger: een hele belijdenis van 37 artikelen in één adem doorlezen. Maar waarom niet in kleinere stukjes? Op een aansprekende en hanteerbare manier? En waarom naast een kerkenraad ook niet op studieverenigingen?

Waar een wil is, is een weg. Een weg, waarvan ik hoop dat die ons leidt van verwarring naar helderheid.

Van verdeeldheid naar verbondenheid.

Van ontbinding naar eendracht.

Van wantrouwen naar vertrouwen.

De Here bindt ons in zijn liefde samen. Toch?

Neemt de belangstelling voor religie toe of af in de wereld? Groeit het christendom of neemt de secularisatie toe? Beide wordt beweerd. Het opmerkelijke is, dat beide beweringen waar zijn. De wereld polariseert dus op het punt van religie.

Daarmee begint Keller zijn boek. Religie doet er dus nog steeds toe en het christendom is bepaald niet uit de tijd. De enorme groei van 'zijn' Redeemer Presbyterian Church in hartje New York (o.a. Manhattan) bewijst dat. Dat tegelijk ook de tegenpool van geloof, scepticisme (een sterke vorm van twijfel aan het christelijk geloof), groeit, stelt gelovigen wel voor de taak om het gesprek aan te gaan. Uitgangspunt van Keller is daarbij dat de tegenstelling minder absoluut is dan het lijkt. Want ook gelovigen kennen twijfels. En achter kritische visies op het christelijk geloof zit in feite altijd een ander soort 'geloofsovertuiging'.

Bijvoorbeeld de kritiek op het christendom, dat het niet waar kan zijn dat er maar één ware religie is, is in feite een geloofsuitspraak. Want die uitspraak valt niet te bewijzen en wordt ook zeker niet universeel aanvaard. Zelfs achter de postmoderne uitspraak: ik heb geen enkele overtuiging over God; ik heb geen behoefte aan God en geen zin om daarover na te denken, schuilt een 'geloofssprong'. Want daarachter zit de

overtuiging dat je dit ongestraft kunt denken, omdat er geen God is die je ter verantwoording roept.

Wie eerlijk is, moet dus ook zijn eigen twijfel in twijfel trekken. Elke reden voor twijfel is namelijk minder logisch dan het lijkt. Omdat het alternatief net zo goed een geloofskeus is. Wanneer een gelovige en een scepticus op dat niveau met elkaar in gesprek gaan, zullen ze in elk geval meer respect tonen voor elkaar.

De zeven grootste bezwaren

Dat gesprek gaat Keller in zijn boek aan. Het boek bestaat uit twee delen.

Korte boekbespreking

S.M. Alserda

In het eerste deel bespreekt hij de zeven grootste bezwaren die tegen het christendom worden ingebracht:

- het kan niet waar zijn dat er maar één ware godsdienst is;
- hoe kan een goede God lijden toestaan?
- het christendom is een dwangbuis;
- de kerk is verantwoordelijk voor heel veel onrecht;
- hoe kan een God van liefde mensen naar de hel sturen?
- de wetenschap heeft het christendom ontkracht;
- je kunt de Bijbel niet letterlijk nemen.

Op intelligente en wat mij betreft overtuigende manier toont Keller aan dat geen van deze stellingen de kracht van logisch bewijs heeft. Omdat achter alle twijfels aan het christendom alternatieve overtuigingen blijken te zitten, die op z'n minst evenmin te bewijzen zijn. De waarheid van het christendom wordt er niet door onderuitgehaald of zelfs maar onwaarschijnlijk gemaakt. Keller toont zich hier een goede leerling van de christelijke filosoof Alvin Plantinga. Het is zeer boeiend om Kellers betoog te volgen. Leerzaam en ook praktisch toepasbaar. Bijvoorbeeld in gesprek met kritische catechisanten heb ik van het hier geleerde al meerdere keren dankbaar gebruikgemaakt.

Sterke aanwijzingen voor het bestaan van God

In het tweede deel van zijn boek gaat Keller een stapje verder: er zijn niet alleen géén goede redenen om *niet* in het christendom te geloven, maar er zijn juist véél goede redenen om *wel* in het christendom te geloven.

Daarbij gaat hij eerst in op de onderlinge verschillen tussen christenen. Die verschillen zijn er inderdaad. Die wil hij ook niet bagatelliseren. Maar in het kader van het gesprek met critici benadrukt hij: in de eerste plaats gaat het dan vaak meer om verschillende culturele vormen dan om een verschillende inhoud. En in de tweede plaats is de overeenstemming groter dan het verschil. Denk bijvoorbeeld maar aan de Apostolische Geloofsbelijdenis, die onder christenen zeer brede instemming vindt en fundamentele zaken van het christelijk geloof bevat. Hij vat zelf samen (op p. 131): 'In dit boek voer ik een pleidooi voor de waarheid van het christendom in het algemeen, niet voor de waarheid van een bepaalde stroming binnen het christendom.' Intussen maakt hij wel zijn eigen positie duidelijk als orthodox protestants gelovige.

Ook licht Keller toe dat hij er niet op uit is om het bestaan van God of de waarheid van het christelijk geloof te *bewijzen*. Want dat is onmogelijk. Het gaat hem om de vraag: welke wereldbeschouwing biedt het beste zin en samenhang aan de dingen die we in de wereld en in onszelf zien (p. 136)? Zijn conclusie is dan dat het christendom de beste papieren heeft. En het beslissende bewijs voor het bestaan van God is Jezus Christus zelf!

Deze benadering van Keller betekent dat zijn boek een soort apologie is voor het bestaan van God en voor de waarheid van het christelijk geloof. Zo'n apologie heeft altijd het gevaar in zich, dat men te véél wil bewijzen. Met als mogelijk gevolg:

- dat het niet meer Gods Geest is die mensen moet overtuigen, maar onze menselijke logica;
- dat er door onze logica wordt heen geprikt, omdat veel dingen toch níet zo logisch zijn. Zegt de Bijbel ook zelf niet, dat het evangelie haaks staat op menselijke overwegingen? God redt op wonderlijke wijze,

zoals een mens nooit had kunnen bedenken!

Daarom is het goed, dat Keller zelf al relativeert. In een gesprek met sceptici is zijn boek dan ook niet meer dan een hulpmiddel om intellectuele belemmeringen bij de scepticus weg te nemen.

Verder betekent zijn uitgangspunt ook dat lang niet alles van het christelijk geloof aan de orde komt. Bijvoorbeeld leerpunten die binnen het christendom scheidend gewerkt hebben, komen niet of nauwelijks aan de orde.

Belangrijke thema's van het christelijk geloof

In dit tweede deel van zijn boek gaat Keller inhoudelijk in op belangrijke thema's van het christelijk geloof. Hij doet dat op een frisse en aansprekende manier. Hij geeft veel om over na te denken. Aan de orde komen:

• *Het probleem van de zonde*

Zonde is vooral het vergoddelijken van goede dingen en dáár je identiteit in zoeken, in plaats van in God; dat maakt je afhankelijk en kwetsbaar.

Hoewel hier veel waars in schuilt, is zonde toch ook breder: het doen van slechte dingen, tegen Gods geboden ingaan. Zonde brengt dan ook niet alleen schade toe aan intermenselijke relaties, maar vooral aan de relatie met God. Dat laatste komt bij Keller iets minder uit de verf.

• *Religie en het evangelie*

Het verschil tussen het christelijke geloof en alle andere godsdiensten is diepgaand: redding door morele inspanning (= door jezelf) tegenover redding door genade (= door Jezus Christus).

• *Het kruis van Jezus Christus*

Hierbij gaat het om vergeving. In werkelijkheid betekent vergeving altijd: zelf voor de kosten opdraaien in plaats van de ander. Alleen zó is God ook een God van *liefde*!

De andere kant is – en dat noemt Keller nauwelijks – dat in het kruis wel degelijk ook Gods toorn en zijn straffen van de zonde aan de orde is. Dat juist dáárom het kruis nodig was. En dat wie niet in Christus gelooft, zelf die straf nog zal moeten ondergaan. Dat laatste – dat God de zonde wel degelijk straft, zelfs met een eeuwige straf – komt ook maar mager aan de orde. Wanneer Kel-

ler het (in het eerste deel) over de hel heeft, beschrijft hij dat meer als de consequentie van de eigen keus: zonder God willen leven, dan als straf van Gods kant. Het vuur van de hel ziet hij dan als beeld van desintegratie.

• *De realiteit van de opstanding*

Wie de opstanding van Jezus ontkent, staat meteen voor de moeilijke vraag naar het ontstaan van de christelijke kerk. Dat wordt dan in feite onverklaarbaar. Ook allerlei vervolgvragen vinden dan moeilijk een antwoord. Over het opstandingslichaam zegt Keller, 'dat Jezus een getransformeerd lichaam had dat door muren heen kon lopen, maar ook voedsel kon eten' (p. 218). Op dit punt heb ik vragen voor Keller: gaat het hier om een nieuwe eigenschap van een verheerlijkt lichaam en geldt dat dan ook voor gelovigen die bij hun opstanding een verheerlijkt lichaam krijgen? Of gaat het bij Jezus 'gewoon' om een wonder, zoals Hij eerder al over het water kon lopen. Ik houd het op dat laatste.

• *De dans van God*

Onder deze titel schrijft Keller een magistraal hoofdstuk over de betekenis van de goddelijke Drie-eenheid. Een hoofdstuk dat niet kan worden samengevat, maar in z'n geheel gelezen moet worden.

Samenvatting

De verleiding was groot om veel uit dit boek aan te halen. Want ik heb veel van dit boek geleerd. Tegelijk heb ik ook een aantal kritische opmerkingen gemaakt: dit boek heeft ook zijn beperkingen. En ik kan niet met alle details instemmen. Toch blijft er als hoofdzaak een positieve indruk over. Wie zich van de beperkingen bewust is, kan van dit boek van Keller een nuttig gebruik maken. In die zin wil ik het graag aanbevelen. Wie er de tijd voor neemt, zal het als een verrijking ervaren. Ik hoop dan ook, dat dit boek door velen gelezen wordt.

N.a.v.: Tim Keller, *In alle redelijkheid. Christelijk geloof voor welwillende sceptici* (vertaling van *The Reason for God. Belief in an Age of Skepticism*), Van Wijnen, Franeker, 2008, ISBN 9789051943382, 304 pag., prijs € 19,95

Daniël, profeet voor vriend en vijand

In de serie 'Bijbel en kerk', die uitgeverij De Vuurbaak verzorgt in nauwe samenwerking met de Gereformeerde Bijbelstudiebond, is een nieuwe bijbelstudie verschenen over een oudtestamentisch bijbelboek: de profeet Daniël.

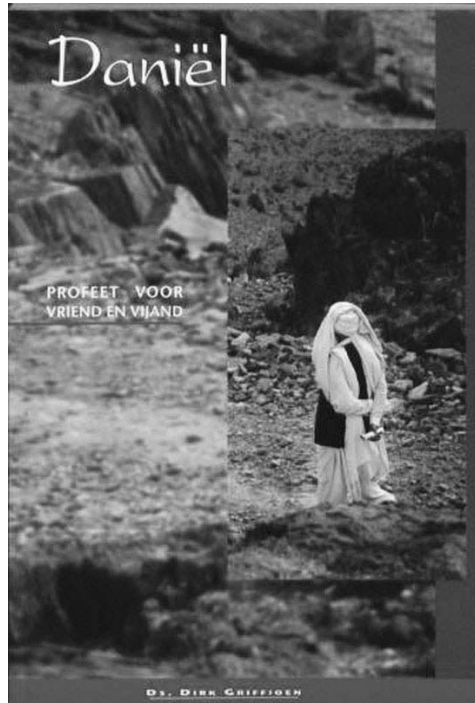
Daniël is geen eenvoudig boek, al is de structuur op het eerste gezicht overzichtelijk: eerst een historisch gedeelte (Daniël 1-6) en vervolgens een profetisch gedeelte (Daniël 7-12).

Daniël en zijn vrienden moesten hun weg vinden in een puur heidense omgeving, en doordat ze trouw de Here wilden blijven dienen, verkeerden ze steeds in een spanningsveld. Dat eerste historische deel van het bijbelboek is ook voor ons actueel, want wij kunnen ervan leren hoe wij ons in zo'n dubbele situatie moeten gedragen. De vier vrienden kunnen we als voorbeelden voor ons zien, omdat ze uit het geloof leefden.

Maar Daniël was niet alleen een hoge ambtenaar aan het Babylonische hof, hij had ook een profetische roeping. 'Profeten zijn altijd door God geroepen en moeten aan mensen doorgeven van God aan hen bekendmaakt' (p. 8). Hij kreeg boodschappen van God voor de koning(en), maar vooral voor zichzelf en zijn volk.

In het tweede deel ziet Daniël beelden over de nabije toekomst van Gods volk. 'Profetieën zijn blauwdrukken voor de toekomst, die laten zien wat er zal gebeuren, maar nooit precies aangeven wanneer dat zal plaatsvinden. ... De beelden die Daniël te zien kreeg, zijn vol van symboliek. Dat maakt het voor ons erg moeilijk om te begrijpen. Dat geldt zeker het plaatsen van de profetieën in de historische context' (id).

Na deze en andere inleidende woorden wordt Daniël hoofdstuk voor hoofdstuk behandeld. Iedere bijbel-

studie heeft dezelfde opzet: eerst een kort overzicht van de inhoud, daarna enige opmerkingen over de tekst en tot slot een aantal aanwijzingen voor de groepsbespreking.

Een van de sterke punten van deze bundel is dat ds. Griffioen in iedere bijbelstudie helder laat uitkomen hoe Gods Woord een eenheid is. Door steeds naar allerlei andere bijbelgedeelten te verwijzen en ook door die te betrekken bij de besprekingspunten, word je steeds weer als het ware gedwongen om echt in de Bijbel te duiken en de verbanden op te diepen. Daarnaast wordt vaak de bal naar ons als lezer/gebruiker teruggespeeld, door de vraag hoe wij in dergelijke situaties zouden reageren.

Enkele voorbeelden.

Bij het voor Daniël zelf bemoedigende slot van het bijbelboek is de 'boodschap evident: ieder kind van God moet weten dat God alles in zijn hand heeft, ondanks het feit dat de omstandigheden het tegendeel lijken te zeggen.' Hoe is nu Romeinen 8:28-30 (en ook het vervolg) een bemoediging die hierbij aansluit? (p. 113).

Naar aanleiding van het schrift op de muur uit Daniël 5, waar de profeet in zijn antwoord aan de koning iets van zijn geloofshouding laat zien: 'Hoe kunnen wij in onze omstandigheden dezelfde houding als Daniël aannemen: ons wel laten eren, maar tegelijkertijd duidelijk maken dat God alle dingen bestuurt en ook de Heer is van ons leven?' (p. 53).

En bij het gebed van Daniël uit hoofdstuk 9, waar hij de schuld van zijn volk van voor de ballingschap benadrukt: 'Wat zou dit voorbeeld kunnen betekenen voor onze waaromvragen?' (p. 94).

De besprekingspunten vragen over het algemeen goede voorstudie. Het is dus aan te bevelen om de beantwoording niet op de bijbelstudieavond te laten aankomen, maar ze van tevoren te bestuderen. Omdat het er bij enkele hoofdstukken te veel en te divers zijn voor één avond, zou je kunnen afspreken welke je wilt behandelen.

Daniël laat ons zien hoe God steeds weer de hand heeft in de geschiedenis, niets gaat buiten Hem om. Al is de uitleg van de profetieën vaak niet eenvoudig, de schrijver werkt ernaartoe ook te laten zien dat de betekenis uiteindelijk duidelijk is.

N.a.v.: ds. Dirk Griffioen, *Daniël, profeet voor vriend en vijand*, De Vuurbaak, Barneveld, 2009, ISBN 978 90 5560 405 0, 116 pag., prijs € 8,90

Korte boekbespreking

M.J.A. Zwikstra-de Weger

Een multiculturele gemeente

Culturele vragen spelen in heel de samenleving, dus ook in de kerk. Wat betekent het voor een gemeente als allochtonen lid worden? Niet voor even, maar voorgoed? Welke rol spelen dan verschillen in cultuur?

De Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) in het Rijnmondgebied kregen er mee te maken. En leerden een aantal lessen. Met de toen opgedane kennis en ervaring willen ze andere kerken dienen. Daarvoor schreven Simon van der Lugt en Rinus Visser het boekje *Samen over de multiculturele opbouw van de christelijke gemeente*.

Simon van der Lugt is predikant in Delft en was dertien jaar werkzaam als missionair predikant onder de culturele minderheden in het Rijnmondgebied. Rinus Visser is werkzaam bij de politie in Rotterdam-Rijnmond en de Politie Academie, en geeft toerusting over thema's rond de multi-etnische samenleving. De brochure *Samen* wil het denken over de multiculturele gemeente stimuleren. Want we krijgen overal er mee te maken. Niet alleen in de grote steden, maar ook in kerken in kleinere gemeenten.

Migratie en cultuur

Wie nadenkt over een multiculturele gemeente, kan niet om de vraag heen wat het betekent als mensen land en volk verlaten om zich elders te settelen. Wat gebeurt er als mensen zich definitief in een ander land vestigen? Hoe bespreek en beleef je de cultuur van die mensen en van jezelf?

Samen neemt zijn start in bijbelse voorbeelden. Jakob vertrok naar Egypte omwille van gezinshereniging en verbetering van zijn economische positie. De zoons van Elimelech en Naomi trouwden in Moab met inlandse vrouwen. Etnisch en religieus waren dat gemengde huwelijken. Daniël was een politieke gevangene in Babel. Jezus was op zeer jonge leeftijd een politieke

vluchteling, die met zijn ouders moest uitwijken naar Egypte omdat men Hem naar het leven stond. Het paste allemaal in het plan van God die zijn volk wilde bewaren in Egypte, in Moab, in Babel. Hoe zit dat met de komst van verschillende migrantengroepen in Nederland? Past dat ook in het plan dat God met de wereld heeft?

Samen vergelijkt het met Nederlanders die in de jaren vijftig emigreerden naar Canada, Nieuw-Zeeland en Australië. Ze gingen als gezin en bereidden zich voor, spraken vaak al een mondje Engels. De situatie is anders als je onvoorbereid moet vluchten, of als tientallen jaren later gezinshereniging plaatsvindt. Hoe verwerf je een plaats in een nieuw land, waarvan je de taal en cultuur niet kent, waar vaak ook andere normen en waarden gelden? Bij migratie doet zich vrijwel altijd een cultuurshock voor. Hoe blij je aanvankelijk ook bent, na de fase van de euforie treedt bijna altijd ook ontreding op. Je voelt je onbegrepen en verlangt naar de situatie thuis. Als het tot je doordringt dat de

keuze voor migratie onomkeerbaar is, zul je je leren aanpassen. *Samen* geeft een inzichtgevend rijtje kenmerken van zo'n cultuurshock: verwarring, spijt, steun zoeken bij 'lotgenoten', opwaarderen van de eigen cultuur, weigeren de taal te leren, overgevoeligheid voor discriminatie, voorkeur voor de 'eigen' keuken, versterkt 'wij-zij' denken.

Je ontkomt er niet aan, na te denken over wat dan toch cultuur is, wanneer allochtonen en autochtonen elkaar gaan ontmoeten in de gemeente van Christus. Mensen met één geloof kunnen toch erg verschillend denken, voelen, handelen. Cultuur is dan ook meer dan allerlei kunstvormen als literatuur, theater en dans. Cultuur is het geheel van denken, voelen en gedrag dat een bepaalde groep samenbindt. Cultuur is iets wat is aangeleerd, en ook nog van jongs af aan. *Samen* onderscheidt drie niveaus van menselijke mentale programmering. Eerst is er de menselijke natuur die aan alle mensen gemeenschappelijk is. Je kunt allemaal angst voelen of blijdschap. Dat is aangeboren en universeel. Maar vervolgens: hoe je die angst of blijdschap nu uit, wat je daarin wel of niet gepast vindt, dat is aangeleerd en per groep verschillend. Dat is cultuur. En ten slotte: die cultuur verschildt weer van

Boek van de maand

H.J. Boiten

de persoonlijkheid, die uniek is. Maar omdat je het cultureel aangeleerde als normaal ervaart, ontstaan uit culturele verschillen vaak de vooroordelen. Hoe zit dat nu met cultuur en geloof?

Cultuur en geloof

We leven niet meer in het paradijs. De duivel is machtig en de zonde is sterk. God heeft een vloekwoord uitgesproken. En de kracht van de groep werkt in de cultuur vaak negatief. Er is een voortdurende ervaring van mislukking en frustratie.

Als je nu probeert een gemeenschap te vormen, merk je dat veel dingen mislopen. Zeker als culturele verschillen een rol spelen. Elke cultuur staat onder de schaduw van zonde en vloek. Wat is dan de werking van het Woord van God en de Geest van Christus? Van der Lugt en Visser wijzen op de totale omkeer, van oud naar nieuw, van dood naar leven, van duister naar licht. Een verandering van woord en daad, van mentaliteit. Zo gebeuren er mooie dingen in de opvang van asielzoekers en migranten. Maar soms komt de kracht van het kwaad aan het licht, in een cultuur en ook in onszelf.

Het boek Openbaring leert hoe multi-etnisch de nieuwe samenleving zal zijn. Johannes zag een onafzienbare menigte, uit alle volken en landen, van elke stam en taal. In een multiculturele christelijke gemeente ligt de kern van het samenleven in vergeving en vernieuwing. De leden houden elkaar een spiegel voor: wederzijds: allochtoon ten opzichte van autochtoon en vice versa. Voor die spiegel stellen ze elkaar de vraag: leef je van genade, betreur je gemaakte schade, heb je het voornemen je leven te beteren en doe je dat ook echt?

Integratie en participatie

Er zijn christenen die culturele gescheidenheid propageren. Wie langdurig intercultureel contact heeft, ontdekt ook hoe diepgaand de verschillen zijn. En dan dringt zich de vraag op: zijn Ghanezen uit Afrika of Pakistani uit Azië, die eigen taal, eigen gebruiken en muziek kennen, ook niet het beste in staat niet-christenen uit hun land te bereiken? En biedt een homogene etnische groep niet het gevoel van veiligheid en

vertrouwdheid aan nieuwkomers?

Samen accentueert het belang van al deze zaken, maar kiest zelf voor een andere weg. Nieuwkomers komen meestal niet per groep, maar als enkeling. Hoe vang je die op binnen de kaders van een gereformeerde kerk? En vervolgens: is cultuur wel een zo statisch begrip dat kerkelijk samenleven niet mogelijk is? *Samen* wijst dan op de dynamiek van de cultuur en de kracht van het geloof.

Die dynamiek blijkt vooral bij de tweede en derde generatie. Het gros van de migranten past zich langzaam maar zeker aan aan het nieuwe land. Dat speelt zich af in de maatschappij en dat gaat dus de kerk niet voorbij. Bovendien liggen er in een christelijke gemeente bijzondere mogelijkheden, zeker door het geloof in Christus en door de gemeenschap in vergeving en vernieuwing. Van belang zijn werkelijke interesse in elkaar, inleving en geduld. Dan ontstaan er kansen om met elkaar samen te leven. En zo'n samenleving is wederzijds verrijkend.

Bovendien en vooral: zo'n samenleving spoort met het beleid dat God ons leert in de Bijbel. In het lichaam van Christus zijn er immers leden van allerlei aard. Je moet er niet aan denken dat het lichaam alleen neus is of oor. Dit bijbelse gegeven ondersteunt de benadering van participatie en integratie. Niet dat het een gemakkelijke weg is. Maar hij is wel begaanbaar voor wie oog heeft voor het krachtenveld van de Geest.

Gescheiden of 'samen'?

Al kiest *Samen* voor samen en niet voor 'gescheiden', de schrijvers zien in de

benadering van het gescheiden optrekken wel degelijk waarheidselementen. Op de eerste pinksterdag mochten de mensen het nieuws van de verlossing door Jezus Christus horen in hun eigen taal. Zij hoefden geen heilige taal te leren, zij hoorden het evangelie in hun moedertaal. En later in de vergadering van de apostelen (Hand. 15) werd duidelijk dat een Griekse gelovige niet eerst Jood behoefde te worden. Wie het evangelie brengt in allerlei taal en cultuur, mag zich realiseren dat als mensen zich bekeren, die taal en cultuur niet verdwijnen. Daarom mag er ruimte zijn voor etnische gereformeerde kerken binnen het eigen kerkverband. En dat is nog wat anders dan een soort apartheid afdwingen.

Samen zelf kiest voor integratie, maar ook die heeft zijn nuance. Integratie is nog geen assimilatie. De werkelijkheid is complex: er is verschil tussen ouderen en jongeren, eerste en tweede generatie. Maar al bereikt het goede nieuws ieder in zijn eigen taal en cultuur, er wordt wel gebouwd aan een gemeenschap van christenen uit alle landen en volken, van elke stam en taal. Het woord van God maakt er wel een eenheid van. De kerk maakt de wijsheid van God in al haar schakeringen bekend (Ef. 3:10). Die schakeringen worden zichtbaar als je met elkaar een gemeenschap vormt. De kerk is als het ware de etalage van het komende koninkrijk.

Samen laat zien dat er vanuit de Bijbel iets te zeggen valt voor beide benaderingen. De praktijk moet uitwijzen wat in een bepaalde situatie het wijste is. Het komt ook aan op de praktijk van het samenleven. En dan bepalen deugden als vrede, liefde, geduld, vrien-

delijkheid, duidelijkheid, eerlijkheid, oprechtheid de sfeer waarin je met elkaar optrekt.

En nu de praktijk?

De kerken in de vier grote steden hebben de vragen rond de multi-etnische samenleving opgepakt. In het westen wonen verreweg de meeste Surinamers (79,5%) en Marokkanen (72,1%). Maar 10% is het gemiddelde voor heel Nederland en deze situatie vraagt in toenemende mate de aandacht.

Een eerste stap om ons bewust te worden van de gemengde bevolking in stad of dorp is het in kaart brengen van relevante gegevens. We moeten ons ook realiseren dat andere kerken ons vaak voor zijn. Maar het is ook niet verkeerd je speciaal te richten op een bepaalde doelgroep. Als voorbeeld wijs ik op de situatie in Amersfoort. Daar hebben we sinds jaar en dag om de veertien dagen een Iraanse kerkdienst. En sinds korte tijd is er een organisatie met de naam International Christian Fellowship die met twee teams aan de slag is gegaan. Het ene team richt zich op het bundelen van bestaand wijkgericht werk onder moslims, het andere op het stichten van een Engelstalige internationale gemeente.

Samen attendeert ook op de kerk als sociale groep. Als er mensen binnenkomen vanuit een andere sociale laag en als er geen participatie en integratie plaatsvindt – en dan niet omdat er gebrek aan geloof is – en als de mensen na verloop van tijd weer vertrekken, hoe moet je dan onder woorden brengen dat je geconfronteerd wordt met een onmacht die je klein maakt?

Samen wil ook die spanning boven tafel hebben. Het evangelie is voor iedereen en God maakt geen onderscheid, maar in de praktijk is de norm nog geen werkelijkheid. Naast de drempels van taal en cultuur blijken er ook sociale spanningen te zijn. Hoe ga je daarmee om? Niets doen is geen oplossing. *Samen* gaat de vragen rond de Marokkanen die berucht zijn en de islam die zwaar verdacht geraakt is in de Nederlandse samenleving, niet uit de weg.

Een nieuwe identiteit

Mensen uit andere culturen stellen je ook voor nieuwe vragen. Bijvoorbeeld:

mag ik in het geheim gedoopt worden omdat ik bang ben voor represailles? Kunt u een dienst beleggen om mijn huis aan God te wijden en de boze geesten te verdrijven? Ik wil mijn dochter uithuwelijken, maar zij wil niet: kunt u me helpen?

Dat soort vragen maakt je duidelijk dat je eigen patroon van christelijkheid niet noodzakelijk is voor iedereen. Hoe maak je nu onderscheid tussen centrum en periferie in het christelijke leven? Je hoeft je voor je lokale verworvenheden niet te schamen, maar je hoeft ze ook niet te verabsoluteren. *Samen* maakt onderscheid tussen wat onopgeefbaar is: 'zaken die in geloofsbelijdenis zijn vastgelegd', en punten in je levenspatroon waarin verschil mogelijk is.

Het ligt best complex. Wie geen onderscheid maakt tussen kern en rand in het christelijk leven, vervalt gemakkelijk in verstarring, ongastvrijheid en een weinig inlevende houding naar wie binnenkomt. Maar wie onzeker is over wat de kernwaarden zijn van het christelijk leven, zal de ander niet goed kunnen ontvangen. Het vraagt dus veel studie en gesprek over wie we zijn en hoe we willen zijn als christelijke gemeente om een goede houding te ontwikkelen bij de opvang van vreemde nieuwkomers.

Samen behandelt nog meer vragen. Hoe voorkomen we dat een nieuwkomer in de gemeente te gemakkelijk beschouwd wordt als zielig en hulpbehoevend? Hoe nemen we mensen serieus? Hoe communiceren we? Wanneer en hoe schakelen we allochtone leden in in leidende functies? Hoe gaan we om met strubbelingen, conflicten en wrijvingen die zeker zullen ontstaan? En er zijn nog veel meer vragen te stellen.

In een apart hoofdstuk geeft *Samen* aandacht aan het zichtbaar maken van de eigen cultuur van nieuwkomers in de gemeente. Interessante suggesties

worden gedaan. Hoe dragen we hen regelmatig in de voorbede aan de Here op? Denken we aan hen bij de preekvoorbereiding? Denken we eraan dat bijbelteksten vaak kansen geven om een verband te leggen met een andere cultuur, taal, gewoonte? Hoe helder is ons taalgebruik? Hoeveel ruimte is voor hun eigen muziek? Is er gedacht aan een samenvatting in hun eigen taal? Wat kan een gemeente doen aan onderlinge vorming?

Ten slotte komt in een laatste hoofdstuk aan de orde welke stappen gezet kunnen worden om anderen en onszelf toe te rusten ter wille van een gezonde acceptatie en integratie. En welke geloofshouding past daarbij? Want tussen het ideaal en de vaak gebroken werkelijkheid ligt een wereld van hopen en bidden, werken en rusten, je opwinden en weer afkoelen. Het is christelijke levenskunst om steeds opnieuw door gebed en lied moed te vinden bij de Here. Het laatste hoofdstuk sluit af met een beredeneerde literatuurverwijzing.

Introductie

Samen biedt een praktische introductie in het vraagstuk van de multiculturele opbouw van de christelijke gemeente. Het boekje gaat bijbels en creatief in op heel veel vragen. De auteurs hebben de kerken zeker een dienst bewezen. Uiteraard komt wie aan het werk is, weer andere vragen tegen, bijvoorbeeld: hoe bereik je mensen of hoe organiseer je een netwerk binnen je doelgroep?

Beter dan de aandacht te richten op vragen die hier niet uitvoerig aan de orde komen, is met deze brochure aan de slag gaan. Het evangelie is immers goed nieuws voor alle mensen en alle volken. De Geest van Christus verandert mensen en neemt ze in dienst met hun eigen taal en veranderende cultuur. Vandaar een hartelijke aanbeveling voor deze aanstekelijke brochure. Neem en lees en... aan de slag.

N.a.v.: Simon van der Lugt en Rinus Visser,

Samen. Multiculturele opbouw van de christelijke gemeente, uitg. Missionaire Arbeid Rijnmond, ISBN 978-90-812117-1-0

De moeder

Toen ik aan je dacht
als aan een kijkend kindje
dat lag in mijn armen,
werd jij nog verwacht;
een visje, mijn visje,
werd jij nog verwacht.

En toen in mijn gevoel
ik had een zuigend diertje,
toen was jij al een knaapje,
dat stapte naar school,
een paardje, mijn paardje,
dat stapte naar school.

Voorzichtig op straat,
zei ik nog voorzichtig
en poetste je geweer,
want jij was soldaat,
met hanen en tijgers,
want jij was soldaat.

Toen ik aan je dacht
als aan een jong soldaatje,
toen was jij al dood,
die thuis werd verwacht,
met wonden en kruisen,
maar thuis werd verwacht.

H.A. Gomperts

Uit: *Van verlies en dood* 1946

Kinderen worden groot.
En dat gaat vaak sneller dan je zou willen.
Kent een jongen of meisje nog een lente in het leven?
Vol verwachting en mijmering hoe het zal zijn straks?
Of wordt hij of zij gelanceerd naar de volwassenheid?

Hier is de ik een moeder.
Het kind is haar steeds een stap voor.
Het gedicht eindigt triest.

Gelukkig weet een gereformeerde moeder meer.
Met haar gebed zal ze haar kind dagelijks aan God opdragen,
Zoals Monica haar zoon Augustinus.

Europa, één of samen?

De kleine christelijke partijen in Nederland staan vanouds kritisch tegenover vergaande Europese integratie. Het motto van de ChristenUnie bij de Europese verkiezingen eerder dit jaar bevestigde het nog eens. Tegelijk klinken steeds vaker geluiden dat deze partij positiever tegenover de Europese Unie zou staan dan in het verleden het geval was. Wie een vergelijking maakt met een lang verleden van GPV en RPF zal dit ook bemerken. Een voor de hand liggende verklaring is, dat de Europese Unie inmiddels een realiteit is, waarvan de voordelen in het dagelijks leven zichtbaar zijn. Ook als het perspectief van één Europese staat nog steeds wordt afgewezen leidt dit terecht tot een genuanceerde benadering van de verdere ontwikkelingen.

Er is echter nog een verklaring, waarvoor meestal minder aandacht bestaat. Zeker tot het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw was de vorming van één federale staat het uiteindelijke doel van de grote partijen in Nederland. Dat hoor je nu vrijwel niet meer zeggen. Dat heeft onder meer te maken met de uitbreiding van het aantal leden van zes naar 27. De verscheidenheid binnen de Unie is daardoor enorm toegenomen. Veranderingen in een Unie van 27 gaan heel wat moeilijker dan in een kleine tamelijk eensgezinde Unie. Dat werd onlangs nog eens onderstreept door een uitspraak van het Duitse Constitutionele Hof in Karlsruhe.

In *NRC Handelsblad* vestigde J.L. Heldring in zijn rubriek *Dezer dagen* daarop de aandacht. Daaraan ontleen we het volgende.

“De lidstaten willen geen Europa dat zich buiten hen om kan vernieuwen, als een politiek lichaam met een eigen wil. Daarom komt er geen herziening bij meerderheid van leden. Zo’n voltooid ontvoogding zou (...) het einde van de zelfstandige staten (zijn). En de staten gaan niet weg”.

Deze uitspraak in het in mei verschenen boek van Luuk van Middelaar, De passage naar Europa, vond vorige week haar echo in een uitspraak van het Duitse Constitutionele Hof in Karlsruhe, die het verdrag van Lissabon niet strijdig achtte met de Duitse grondwet, maar toch enkele schoten voor de boeg loste.

Zeer kort samengevat – de uitspraak zelf beslaat vele bladzijden – komen die erop neer dat de nog steeds soevereine lidstaten ‘heren van de verdragen’ blijven, en niet de Europese Unie zelf, bij wie de soevereiniteit (nog) niet berust – ook niet na de inwerkingtreding van ‘Lissabon’. Iedere verdere uitbreiding van de bevoegdheden van de Europese Unie heeft dus de uitdrukkelijke toestemming nodig van de daartoe bevoegde nationale organen – die in de praktijk meestal een tweederde meerderheid vergt.

Dat betekent dat een sluipende uitbreiding van de bevoegdheden van de EU onmogelijk is. Verdere afstand van nationale soevereiniteit wordt niet uitgesloten, maar deze kan slechts gedaan worden, via de daartoe bestemde democratische organen, door de vooralsnog soevereine volken.

De uitspraak van het Duitse Hof schept helderheid in de stand van Europese zaken – een helderheid die noch de Europese regeringen noch de Europese parlementen hebben kunnen, misschien ook wel: willen – scheppen. Alleen landen met een lange traditie van buitenlandse politiek, zoals Engeland en Frankrijk, hebben zo’n uitspraak niet nodig. Voor hen spreekt het vanzelf.

Voor anderen is het even wennen. Zo noemde de Europarlementariër voor D66, Sophie in ’t Veld, de uitspraak van het Hof “redelijk choquerend”. Maar de uitspraak gaat toch uit van het recht van het volk op medezeggenschap? Wat wil een D66-er nog meer? Zolang er geen Europees volk bestaat, zijn het de 27 volken van de EU die, ieder voor zich, uitmaken wat er al dan niet gebeurt. D66 is toch geen voorstander van een sluiptechniek?...

Over de historische betekenis van de ene en de andere gebeurtenis kunnen we natuurlijk van mening verschillen. Vaststaat in elk geval dat het Hof in Karlsruhe voorlopig een grendel heeft geschoven voor een nauwelijks merkbare wegkleding van rechten naar ‘Europa’. Ontegenzeggelijk komt dit een vlot verloop van het Europese proces niet ten goede, maar het is niet de eerste keer dat het Europese en het democratische proces botsen.

Persrevue

G.J. Schutte

Wie oog heeft voor de ironie van de geschiedenis (of gelooft in de uiteindelijke gerechtigheid ervan), kan ook andere, al dan niet schijnbare, tegenstellingen zien: Duitse rechters als hoeders van recht en democratie; Duitsland, dat lange tijd het meest bereid was offers te brengen voor de Europese eenheid, als het land van waaruit nu een blokkade wordt opgeworpen.

Zo'n (schijnbare?) tegenstelling vertoont de geschiedenis van Nederlands Europese politiek trouwens ook. Hoewel Nederland lange tijd doorging voor een land dat de supranationale gedachte zeer toegedaan was (vandaar de verbazing alom over het Nederlandse 'neen' van 1 juni 2005), is het op Nederlands aandringen geweest dat in 1950 de nationale regeringen, die Monnet

buiten de Europese mechaniek had willen houden, er toch een plaats in hebben gekregen, in de vorm van de Raad van ministers (nog niet van regeringsleiders, dat gebeurde pas, buiten enig verdrag om, in 1974). Hebben de supranationalisten, toen talrijk in de Kamer, zitten slapen of was Nederland, zonder het te beseffen, deze ene keer gidsland?

Hoe dat ook zij – voorlopig blijven de nationale regeringen, verenigd in de Europese Raad (van regeringsleiders) de facto de ware beslissers over Europa. Maar ook zij zijn, democratisch als ze zijn, onderworpen aan hun eigen grondwetten. Dat heeft het Duitse Hof bevestigd. Maar het geldt niet alleen voor Duitsland.

Dat er in de Nederlandse politiek een wat andere Europese wind waait blijkt ook uit het feit, dat de regering een staatscommissie voor de herziening van de Grondwet heeft ingesteld (met als één van de leden drs. J.P. de Vries). Eén van de onderwerpen waarover deze commissie moet adviseren is “de verhouding tussen wezenlijke Nederlandse constitutionele waarden en besluiten van volkenrechtelijke organisaties of verdragsbepalingen”.

Europa staat dus duidelijk op de nationale politiek agenda. Alle reden om ook als christenen het debat hierover inhoudelijk mee te voeren.

“Maken van leven blijft onmogelijk”

We hebben niet alleen te maken met het Calvinjaar, maar ook met het Darwinjaar. In dat verband is heel wat geschreven over de relatie tussen geloof en wetenschap. Het is goed daarbij oog te hebben voor wat de wetenschap niet kan. Daarover sprak de emeritus hoogleraar medische informatica van de Erasmus Universiteit in Rotterdam prof. dr. J.H. van Bemmelen in een gezamenlijke vergadering van twee christelijke Utrechtse studentenverenigingen. “Het leven is niet maakbaar, en zal dat ook niet worden. Mensen die beweren dat computers binnenkort zo snel worden

dat ze het menselijk denken overtreffen, beseffen niet dat leven meer is dan snelle computerberekeningen. Iedere wetenschapper zal moeten toegeven dat niemand nog weet wat leven precies is.”

Het *Reformatorisch Dagblad* van 14 mei 2009 bevatte een verslag van de lezing van Van Bemmelen, waaraan we het volgende ontleen.

De emeritus hoogleraar stelde voorop dat de menselijke kennis zeer beperkt is. “Geen geleerde weet wat het leven is of waar het vandaan komt. Datzelfde geldt voor het geheugen, het denken en het bewustzijn. We gaan zelfs de ruimte in, om daar achter te komen. Maar zonder resultaat.”

De bedoeling van wetenschappelijk onderzoek naar het leven is volgens prof. Van Bemmelen om uiteindelijk te kunnen zeggen dat de mens niet uniek is en dat leven gewoon kan ontstaan uit materie. “Niet-gelovigen bedenken de meest vreemde ideeën om het bestaan van leven te kunnen verklaren. Ze moeten ook wel, zonder het geloof dat God het leven geeft.”

Omdat kennis ontbreekt over wat het leven is, is het maken ervan onmogelijk, stelt prof. Van Bemmelen. Onderzoekers zijn be-

zig met het namaken van onderdelen van levende wezens, met de bedoeling later zelf leven te maken, maar dat zal volgens hem niet lukken. “Ingenieurs kijken bewonderend naar de ‘uitvindingen’ van de levende natuur en proberen die na te bouwen. Het reukorgaan van een ratelslang of het gehoor van een vlieg doen ons versteld staan. Wij zijn nauwelijks in staat om levenloze apparaten te maken die op deze ingewikkelde organen lijken, laat staan dat we echt leven maken.”

Studenten moeten volgens de emeritus hoogleraar goed nadenken over de richting die de wetenschap op wil. “Probeer je vingers er achter te krijgen: wat zijn de wensen en uitgangspunten van onderzoekers?”

Prof. Van Bemmelen illustreerde hoe wetenschappers met hun onderzoek altijd een bepaalde richting op willen. Hij riep studenten op uit te blinken in hun vak. “Mijn eigen promotieonderzoek werd later misbruikt door aborteurs. Zorg dat je zulke bedoelingen in de gaten hebt. En als je in een optocht meeloopt die naar jouw mening de verkeerde kant opgaat, is er maar één manier om die optocht van richting te doen veranderen: Zorg dat je zelf vooraan staat. Alleen dan kun je richting geven aan het onderzoek.”

De hoogleraar stemde in met een citaat van Joseph Weizenbaum: "De wetenschap beloofde de mens macht. Maar, zoals vaak gebeurt als mensen worden verleid door beloften van macht: de prijs die uiteindelijk wordt betaald, is afhankelijkheid en onmacht." Hoe meer mensen de toevlucht nemen tot techniek, hoe afhankelijker ze er

ook van worden en hoe minder ze zichzelf kunnen redden zonder deze techniek.

Een van de mooiste ontdekkingen die hij deed was volgens prof. Van Bommel "dat de God van de Bijbel dezelfde is als de God van de natuur, het heelal. We kunnen in de schepping niets anders ontdekken dan wat

God er ingelegd heeft. Dat geldt voor zowel een gelovige als een ongelovige wetenschapper. Al de wetten die we tegenkomen, zijn door God zelf opgesteld."

Herplanting van de kerk

Niet alleen grote steden maar ook sommige plattelandsgemeenten worstelen met het probleem van slinkende ledentallen, waardoor opheffing of samenvoeging onvermijdelijk lijkt. Het *Friesch Dagblad* publiceerde een artikelenreeks over kerken die het roer omgoiden

en een doorstart hebben gemaakt. Eén daarvan is de Veenhartkerk, vanouds de gereformeerde kerk vrijgemaakt van Mijdrecht in de Utrechtse gemeente De Ronde Venen. De kerk is inmiddels opnieuw geïnstitueerd, er zijn ambtsdragers en de gemeente heeft weer een volwaardige plaats binnen het kerkverband. Marian Heek geeft in het *Friesch Dagblad* van 18 juli 2009 een impressie.

De Veenhartkerk in Mijdrecht werd kleiner en kleiner. Zo verder gaan kon niet meer. De gemeente kwam voor de keus te staan: stoppen of doorgaan. Het werd doorgaan, maar dan wel op een andere manier.

In 2004 bestond onze gemeente uit slechts veertig leden. Het zag er niet direct naar uit dat daar veel mensen bij zouden komen. Opheffen van de gemeente werd een steeds reëlere optie. Want wat doe je als de middagdiensten slechts tien tot vijftien bezoekers trekken? Wanneer het niet meer mogelijk is een kerkenraad op te zetten?

Op een gemiddelde zondag zitten er nu, drie jaar later, honderdtwintig mensen in de kerk. Het is haast niet meer voor te stellen hoe het was om met minder dan veertig mensen in de kerk te zitten...

Geregeld wordt ons gevraagd, als we iets over de Veenhartkerk vertellen, wat voor mensen op onze kerk afkomen. Vaak hebben de bezoekers een kerkelijke achtergrond. Maar ze hoppen niet zo maar van kerk naar kerk omdat ze gewoon een leuke gemeente voor zichzelf zoeken.

De mensen die lid worden maken een soort bekeringsproces mee. Je zou het een

'minibekering' kunnen noemen. Sommigen durven voor het eerst sinds hun belijdenis het avondmaal te vieren. Anderen herontdekken het geloof na jaren niet of nauwelijks kerkdiensten te hebben bezocht. Voor iedereen is het een proces van het krijgen van een hechtere relatie met Jezus. Het zijn jonge mensen, maar ook vijftigplussers en gezinnen. Hun getuigenissen tijdens een welkomstdienst zijn bijzonder. Het zet je weer op scherp.

Voor niet-kerkelijken blijkt de gang naar een kerk een enorme drempel. Vaak lopen er via gemeenteleden wel contacten, maar de stap om echt mee te gaan doen in een kerk is groot. In gesprekken blijkt ook hoe ver de kerk van hun persoonlijk leven af ligt...

Hoe kon het in De Ronde Venen komen tot deze herplanting van de kerk? Mevr. Heek vertelt daar ook iets van.

De oude kerk sloot in juni 2006 haar deuren nadat de gemeente gezamenlijk tot de conclusie was gekomen dat er iets moest gebeuren. Met elkaar hadden we ontdekt dat we in een crisis zaten. In de eerste plaats waren er de cijfers: het nulpunt kwam langzaam in zicht. Wie doet straks het licht uit?

In het proces van nadenken over onze toekomst ontdekten we echter ook de nood in onze omgeving. De gemeente De Ronde Venen telt 35.000 inwoners van wie er, ruim gerekend, vijfduizend nog wel eens een kerk bezoeken. In onze directe omgeving leven dus ook 30.000 mensen die nooit meer een kerk van binnen zien. Dat besef bracht een proces van geestelijke groei op gang, waarin we steeds meer oog

Veenhartkerk
voor
de ronde venen

Hart voor
De
Ronde Venen

Vrienden
van de
Veenhartkerk

kregen voor de nood in onze omgeving en het belang om juist nu een levende, wervende gemeente te zijn. We gingen beseffen dat we niet de luxe hadden om de gemeente op te heffen. Er ontstond meer dan ooit een gevoel van roeping dat we er moesten zijn voor onze omgeving.

Tegelijk moesten we samen ook weerstanden overwinnen. We merkten dat het jarenlange proces van achteruitgang ons ook geestelijk getekend had. Is er werkelijk nog hoop voor deze kerk? Zou er ooit nog iemand bij ons willen binnen stappen?

We waren murw gebeukt door het steeds weer een stapje achteruit moeten doen.

We moesten samen het geloof terug vinden dat Jezus de Heer is van Zijn kerk, dat juist dat kleine, in mensenogen verloren groepje, in Zijn handen kan uitgroeien tot iets moois.

Tijdens diverse gemeenteevonden dachten we verder na over wat voor een kerk we zouden willen zijn. De conclusie was: een kerk gericht op het dorp, die past bij vandaag, waar onze vrienden zich ook thuis zouden voelen. Een kerk voor jou, voor vandaag en voor De Ronde Venen.

Om zo'n kerk te worden, moesten we veel ingrijpender veranderen dan we gedacht hadden. Echt alles in de kerk werd opgeheven. Van de diaconie tot het kerkblad en de postvakjes in de hal van de kerk. De kerk ging ook echt een paar weken dicht om daarna als een nieuwe kerk weer open te gaan. We kozen ervoor om alle energie te stoppen in één goede dienst op zondag, een netwerk van kringen en missionaire activiteiten. Het effect: de Veenhartkerk heeft meer dan honderd leden en een nog grotere groei in opkomst tijdens de diensten.

De veranderingen in het kerk zijn werken volgens mevr. Heek ook door in het persoonlijk leven van de gemeenteleden.

Hart voor De Ronde Venen

De Veenhartkerk wil een kerk zijn waar iedereen welkom is en mee kan doen. Niet alleen een kerk voor onszelf, maar ook voor onze vrienden die nog niet in Jezus geloven. Een kerk waar de oude overtuigingen van het christelijk geloof worden vertaald naar vandaag. Een kerk waar we niet alleen zelf wat aan hebben, maar waar de hele omgeving beter van wordt. De Veenhartkerk wil een kerk zijn voor jou, voor vandaag en voor De Ronde Venen. Om zo'n kerk te kunnen zijn en daar verder in te groeien hebben we uw hulp nodig. Uw meeleven, uw gebed en ook uw financiële steun.

Groei

De Veenhartkerk is een gemeente die in de zomer van 2006 is geherplant. Biddend en vertrouwend op God hebben we de keus gemaakt om de noodlijdende gemeente niet op te heffen, maar een nieuwe start te geven. We hebben mogen ervaren dat die keuze gezegend is en dat de Veenhartkerk nu een groeiende gemeente mag zijn. Groeiend in aantal mensen, in impact op onze omgeving en ook in zelf steeds meer mogen ontdekken hoe groot de liefde van God is die we in Jezus ontvangen.

"Wees over niets bezorgd, maar vraag God wat u nodig hebt en dank hem in al uw gebeden" Fil.4:6.

De herplanting is voor de gemeente een soort bekeringsproces geweest. We moesten veel radicaler veranderen dan we dachten. We hebben de nood van onze omgeving leren zien. We hebben opnieuw ontdekt wat de roeping van de kerk eigenlijk is en we hebben vooral Jezus en Zijn genade weer in het centrum gezet. Voor veel gemeenteleden heeft dat tot geestelijke groei geleid. En dat is vooral te zien in de keuzes die mensen

maken en de prioriteiten die ze stellen in hun eigen leven.

Drie jaar geleden zouden gemeenteleden niet snel een gast meenemen naar een kerkdienst. Inmiddels is dat anders. Dat komt door de missie van de Veenhartkerk: hart voor de gemeente De Ronde Venen. Als die missie je raakt, werkt dat door in je eigen leven. Een kerk die er niet alleen is voor haar eigen leden, maar ook voor vrienden, burens en collega's doet een beroep op jezelf. Hoe sta ik zelf in de gemeente? Maar ook: wat betekenen ik voor De Ronde Venen?

Waar kan ik laten zien dat ik christen ben en iets vertellen over Jezus? Op deze manier is de kerk niet alleen iets voor je zelf, maar ook voor je omgeving.

De weg die de Veenhartkerk heeft gekozen was ingegeven door de concrete situatie in kerk en samenleving in de Ronde Venen. Al in korte tijd heeft dat tot veel vrucht geleid. Andere gemeenten in vergelijkbare omstandigheden kunnen er van leren, maar zullen eigen keuzes moeten maken. 'Succes' is niet verzekerd. Maar God kan Zijn zegen geven als de liefde tot Hem en Zijn dienst centraal staat.

Er is veel veranderd in De Ronde Venen. Onwillekeurig moest ik bij het lezen van de impressie terugdenken aan de zeven kenmerken van de kerk van Calvijn. Misschien is het goed de lezing van prof. Selderhuis (zie de Persrevue in het juli/augustus nummer) nog eens na te lezen met in gedachten de Veenhartkerk. Of uw eigen gemeente. Bij alle veranderingen in 500 jaar vormen de zeven kenmerken nog steeds een goede toetssteen of we op de goede weg zijn als kerk van Christus in de 21^e eeuw.

Nader Bekeken – speciale abonnementen

Neem een proefabonnement op Nader Bekeken! U ontvangt het blad drie maanden voor maar € 5,-. Wilt u iemand een waardevol cadeau aanbieden? Denk dan eens aan een geschenkabonnement op Nader Bekeken.

Het kost u slechts € 10,- en hij/zij ontvangt het blad dan een halfjaar lang!

Bel 050-3013636 of mail woordenwereld@scholma.nl of kijk op www.woordenwereld.nl